

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин
та туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

ДО ЗАХИСТУ
завідувач кафедри
світової політики,
дипломатії та
туристичного бізнесу
доц. Парфіненко А.Ю.

Кваліфікаційна магістерська робота

на тему: « **Стратегія відновлення туристичної діяльності в
Донецькій області** »

Виконав: студентка 6 курсу, групи
УТМз-61 Спеціальності 242 «Туризм і
рекреація»

Ігнатенко Софія Олексіївна

_____
(прізвище та ініціали)

Керівник: к.е.н., доц. Євтушенко О.В.

_____
(прізвище та ініціали)

Рецензент: к.е.н., доц. М. В. Шуба

_____
(прізвище та ініціали)

Підсумкова оцінка:
за національною шкалою:
кількість балів:

Голова Екзаменаційної комісії

_____
(підпис)

Покоłodна М.М.

_____
(прізвище та ініціали)

Харків – 2024 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень) другий (магістерський)

Напрямок підготовки

Спеціальність 242 «Туризм і рекреація»

ЗАТВЕРДЖУЮ
завідувач кафедри
світової політики,
дипломатії та
туристичного бізнесу
Доц. Парфіненко А.Ю.

“ ” _____ 2024 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ (ПРОЄКТ)

Ігнатенко Софія Олексіївна

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

1. Тема роботи «Стратегія відновлення туристичної діяльності в Донецькій області»

керівник роботи Євтушенко Олена Віталіївна, к.е.н., доц.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету

2. Строк подання студентом роботи 25.11.2024 р.

3. Перелік питань, які потрібно розробити

Визначити основні поняття та положення туристичної діяльності; виокремити методики проведення досліджень туристичної діяльності регіону; оцінити стан туристичної діяльності в Україні; дослідити ресурсний потенціал туризму в Донецькій області до початку воєнних дій; проаналізувати стан туристичної інфраструктури та можливості відновлення туристичної діяльності в Донецькій області; окреслити стратегічні пріоритети відновлення туристичних подорожей в Донецькій області в повоєнний період.

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи
1	Розділ 1. Теоретико-методологічні основи дослідження туристичної Діяльності
2	Розділ 2. Оцінка умов туристичної діяльності в Донецькій області в післявоєнний період
3	Розділ 3. Стратегічні пріоритети відновлення туристичної діяльності в Донецькій області в післявоєнний період

5. Дата видачі завдання 01.06.2024 р.

Студент

 підпис

С. О. Ігнатенко
 ініціали, прізвище

Керівник работ

 підпис

О. В. Євтушенко
 ініціали, прізвище

АНОТАЦІЯ

Ігнатенко С. О. Стратегія відновлення туристичної діяльності в Донецькій області.

Робота присвячена дослідженню проблеми відновлення туристичної діяльності в Донецькій області в післявоєнний період. Тема дослідження є дуже актуальною та важливою, оскільки на сьогоднішній день Донецька область є однією з тих регіонів України, яка зазнала найбільших руйнувань, матеріальних та моральних збитків від військового конфлікту. В роботі висвітлено сучасний стан туризму в Україні, його динаміку та показники. Визначено стратегічні пріоритети відновлення туристичної діяльності в Донецькій області в післявоєнний період. Також охарактеризовано сучасний стан туристичної інфраструктури та можливості відновлення туристичної діяльності в Донецькій області. Також, результати дослідження можуть бути корисні для місцевих влад та бізнес-структур у плануванні та розробці туристичних програм та проектів для відновлення туристичної діяльності у регіоні.

ANNOTATION

Ignatenko S. O. Strategy of restoration of tourist activity in Donetsk region.

The article is devoted to the study of the problem of restoration of tourist activity in the Donetsk region in the post-war period. The topic of the study is very relevant and important, since today Donetsk region is one of those regions of Ukraine that has suffered the greatest destruction, material and moral damage from the military conflict. The paper highlights the current state of tourism in Ukraine, its dynamics and indicators. The strategic priorities for the restoration of tourism activity in the Donetsk region in the post-war period are identified. The current state of the tourism infrastructure and the possibilities of restoring tourism activity in the Donetsk region are also described. Also, the results of the study can be useful for local authorities and business structures in planning and developing tourism programs and projects for the restoration of tourism activities in the region.

ЗМІСТ

	ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1.	ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
1.1.	Основні поняття та положення туристичної діяльності.....	5
1.2.	Методика проведення досліджень туристичної діяльності регіону.....	8
1.3.	Оцінка стану туристичної діяльності в Україні.....	12
РОЗДІЛ 2.	ОЦІНКА УМОВ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД	
2.1.	Дослідження ресурсного потенціалу туризму в Донецькій області до початку воєнних дій.....	21
2.2.	Сучасний стан туристичної інфраструктури в Донецькій області.....	30
2.3.	Проблеми відновлення туристичної діяльності в Донецькій області.....	36
РОЗДІЛ 3.	СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ВІДНОВЛЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД	
3.1.	Розробка стратегії відновлення туристичної діяльності в Донецькій області в повоєнний період.....	43
3.2.	Розробка віртуального туру як інноваційного інструменту активізації відновлення туристичного потенціалу Донецького регіону.....	57
	ВИСНОВКИ.....	77
	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	84

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Тема дослідження є дуже актуальною та важливою, оскільки на сьогоднішній день Донецька область є однією з тих регіонів України, яка зазнала найбільших руйнувань, матеріальних та моральних збитків від військового конфлікту. Результати такого дослідження можуть допомогти у формуванні стратегії розвитку туризму в регіоні, підвищенні привабливості Донецької області для туристів та сприянні залученню інвестицій у туристичну галузь регіону. Також, результати дослідження можуть бути корисні для місцевих влад та бізнес-структур у плануванні та розробці туристичних програм та проектів для відновлення туристичної діяльності у регіоні.

Ступінь вивченості проблеми. Дослідження проблеми відновлення туристичної діяльності в Донецькій області в післявоєнний період займало та продовжує займати увагу науковців та експертів з різних галузей. Деякі з них: Кучер А.М., Білецька І.В., Сірополко Ю.В., Мальований М.І., Радченко М.М., Баландіна Л.В., Головка І.О.

Об'єктом дослідження магістерської дипломної роботи є туристична діяльність в Донецькій області.

Предметом дослідження є стратегічні пріоритети відновлення туристичної діяльності в Донецькій області в повоєнний період.

Метою даної роботи є аналіз ресурсного потенціалу туризму до початку воєнних дій та можливості відновлення туристичної діяльності в Донецькій області.

Відповідно до мети можна виділити такі *завдання*, які потрібно вирішити в роботі:

- Визначення основних понять та положень туристичної діяльності;
- Виокремлення методик проведення досліджень туристичної діяльності регіону;
- Оцінка стану туристичної діяльності в Україні;

- Дослідження ресурсного потенціалу туризму в Донецькій області до початку воєнних дій;
- Аналіз стану туристичної інфраструктури в Донецькій області;
- Огляд проблем відновлення туристичної діяльності в Донецькій області;
- Виділення пріоритетних шляхів відновлення туристичної діяльності в Донецькій області в повоєнний період;
- Розробка віртуального туру як інноваційного інструменту відновлення туристичного потенціалу Донецького регіону.

Методологія дослідження. Методологія дослідження включає системний підхід до проведення дослідження, з визначенням його цілей та об'єктів, методів збору та аналізу даних, а також інтерпретації результатів дослідження. В роботі також використовувалися графічний метод для наочного відображення побудови графіків та діаграм, метод статистичного аналізу для оцінки різноманітних статистичних даних про явища та процеси в туристичній галузі України та Донецької області зокрема.

Структура роботи. Робота складається з 3-х розділів та 8-ми підрозділів, висновків та списку використаної літератури; налічує 8-м таблиць та 40 рисунків. Матеріал викладений на 89 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Основні поняття та положення туристичної діяльності

Туризм є однією з найбільших і швидкозростаючих галузей у всьому світі. Саме туризм відіграє значну роль в економіці країн, культурному обміні та соціальному розвитку. Виокремлення основних понять та положень туристичної діяльності має важливе та вирішальне значення для тих, хто зацікавлений цією галуззю.

Основні поняття та положення туристичної діяльності включають:

1. Турист – особа, яка подорожує в інший регіон або країну для відпочинку, пізнання нових культур, історії та отримання нових вражень;
2. Туристичний продукт – комплекс послуг та товарів, що надаються туристичними організаціями для задоволення потреб туристів;
3. Туроператор – компанія, що спеціалізується на організації та реалізації турів, включаючи транспорт, проживання, екскурсії та інші послуги;
4. Готель – заклад, який надає туристам проживання та інші послуги, такі як харчування, розваги, спа-процедури;
5. Екскурсія – організоване відвідування туристами певних місць з метою пізнання культури та історії даної місцевості;
6. Транспорт – засоби переміщення туристів з одного місця в інше, такі як літаки, автобуси, поїзди, та інші види транспорту;
7. Туристична інфраструктура – сукупність об'єктів, що надають послуги для туристів, таких як готелі, музеї, ресторани, парки, водні парки;
8. Туристичний сезон – період, коли найбільше туристів подорожують до певного регіону, зазвичай це пов'язано з погодними умовами та святами.

Туризм – це дуже багатогранна галузь, яка охоплює широкий спектр діяльності, пов'язану з відпочинком та подорожами. Згідно з визначенням

Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО), туризм – це «діяльність осіб, які подорожують до місць, що знаходяться за межами їхнього звичайного середовища, та здійснюють там перебування не більше одного року поспіль з метою проведення дозвілля, здійснення підприємницької діяльності та в інших цілях» [9]. Поняття туризму еволюціонувало з часом, від ранніх форм релігійного паломництва до сучасного масового, культурного, спортивного туризму.

Туристи є основними учасниками туристичної індустрії. Турист – це особа, яка подорожує до місця призначення за межами свого звичайного середовища з метою відпочинку, бізнесу або з іншою метою. Туристи можуть бути внутрішніми (подорожуючи в межах своєї країни) або міжнародними (подорожуючи за межами країни проживання). Туристи мають різні характеристики, такі як:

- Інтерес до місця призначення: туристів часто мотивує бажання познайомитися з новими культурами, відвідати відомі пам'ятки або спробувати нові види діяльності;
- Купівельна спроможність: туристи часто мають наявний дохід, який вони можуть витратити на проживання, транспорт, харчування та інші види дозвілля;
- Обмеження в часі: туристи, як правило, обмежені в часі, який вони можуть провести в місці призначення, що може вплинути на їхні плани подорожі та активності;
- Різноманітне походження: туристи походять з різних країн, культур та соціально-економічних верств населення, що може впливати на їхню поведінку та вподобання під час подорожі;
- Готовність до подорожей: туристи, як правило, готові йти на ризик і отримувати новий досвід, що робить їх відкритими до випробування нових речей і дослідження незнайомих місць;

- Мобільність: туристи часто є мобільними і можуть використовувати різні види транспорту для подорожей до місця призначення і в межах нього;
- Тимчасове перебування: туристи зазвичай перебувають у місці призначення протягом обмеженого періоду часу - від кількох днів до кількох тижнів або місяців.

Розуміння їхніх характеристик є важливим для розробки туристичних продуктів і послуг, які відповідають їхнім потребам та очікуванням.

Поняття «туристичний продукт» означає поєднання матеріальних і нематеріальних елементів, які пропонуються туристам і надають їм цінність під час подорожі. Туристичні продукти можуть складатися з різних компонентів, включаючи засоби розміщення, транспорт, атракції, розваги та події, які упаковуються та продаються для задоволення потреб і бажань різних туристичних сегментів.

Туристична індустрія є складним і багатогранним сектором, який охоплює широкий спектр підприємств і організацій, залучених до надання продуктів і послуг для мандрівників. Структуру туристичної індустрії можна розділити на кілька категорій:

- Розміщення: цей сектор включає готелі, мотелі, санаторії, пансіонати, хостели, будинки для відпочинку;
- Транспорт: цей сектор включає авіакомпанії, компанії з прокату автомобілів, круїзні лінії, залізницю;
- Атракції: цей сектор включає тематичні парки, музеї, зоопарки, ботанічні сади, історичні місця;
- Харчування та напої: цей сектор включає ресторани, кафе, бари та інші заклади громадського харчування;
- Туристична торгівля: цей сектор включає туристичні агенції, туроператорів, маркетингові організації дестинацій та інші

підприємства, що займаються плануванням, просуванням та продажем туристичних продуктів і послуг;

- Події та конференції: цей сектор включає організаторів заходів, конференц-центри та інші організації, які проводять заходи та конференції для туристів;
- Туристичні послуги: цей сектор включає різноманітні послуги, такі як туристичне страхування, обмін валют, оформлення віз і паспортів.

Розуміння структури туристичної індустрії є важливим для туристичного бізнесу та дестинацій для ефективного розвитку та просування своїх продуктів і послуг на ринку, а також для сприяння сталому розвитку туристичної діяльності.

Планування та розвиток туризму мають вирішальне значення для сталості та успіху туристичної галузі. Планування туризму передбачає оцінку поточної туристичної ситуації та визначення можливостей для зростання і розвитку. Воно також передбачає постановку цілей і завдань та розробку стратегій для їх досягнення. Розвиток туризму передбачає реалізацію цих стратегій та створення нових туристичних продуктів і послуг.

1.2. Методика проведення досліджень туристичної діяльності регіону

Як ми вже визначили, туризм є важливим видом економічної та соціальної діяльності, який відіграє вирішальну роль у розвитку багатьох регіонів світу. Він приносить дохід, створює можливості для працевлаштування, популяризує місцеву культуру та спадщину, а також сприяє загальному добробуту громади.

Для ефективного планування та розвитку туризму в регіоні варто провести дослідження для визначення сильних і слабких сторін, можливостей і загроз, а саме SWOT-аналіз туристичної галузі. Методологія проведення такого дослідження має вирішальне значення для отримання точних і надійних результатів.

Методика проведення досліджень туристичної діяльності регіону може включати такі етапи:

- Формулювання дослідницької проблеми: уточнення предмету та мети дослідження, визначення об'єкту та предмету дослідження;
- Вибір методів дослідження: вибір методів дослідження, що найбільш відповідають меті дослідження, а також вибір методів збору та обробки даних;

Проблема дослідження полягає у визначенні найбільш ефективної методології проведення дослідження туристичної діяльності в регіоні. Це включає визначення відповідних методів та інструментів дослідження для збору та аналізу даних, а також визначення викликів та обмежень, які можуть виникнути в процесі дослідження.

- Збір даних: збір даних може проводитися за допомогою анкетування туристів, опитування місцевих жителів, спостереження за поведінкою туристів, аналізу документів та статистичних даних, проведення індивідуальних інтерв'ю з ключовими інформаторами, фокус-групи;
- Аналіз даних: аналіз даних проводиться з метою визначення тенденцій та проблем, що впливають на туристичну діяльність регіону;

Зібрані дані будуть проаналізовані з використанням як кількісних, так і якісних методів аналізу. Кількісні дані, зібрані за допомогою опитувань, будуть проаналізовані за допомогою статистичних методів, таких як описова статистика та регресійний аналіз. Якісні дані, зібрані за допомогою інтерв'ю та фокус-груп, будуть проаналізовані за допомогою контент-аналізу для виявлення повторюваних тем і закономірностей.

- Формулювання висновків та рекомендацій: на основі результатів дослідження формулюються висновки та рекомендації, які можуть бути корисні для розвитку туризму в регіоні.

Однією із методик дослідження туристичної діяльності регіону може стати аналіз сегментації ринку туристичних послуг цього самого регіону. Мета сегментації регіонального туристичного потоку полягає у оцінці його стану в

конкретний період часу (низький\високий сезони), обсяг якого потребує нарощування або обмеження, а також розроблення критеріїв такого визначення для конкретної рекреаційної території з урахуванням місцевих особливостей розвитку туризму. Однією з цілей сегментації може бути збереження духовно-моральних традицій, культури, релігії місцевого населення, збереження унікальної екологічної системи рекреаційної території, участь місцевої громади в ухваленні рішень щодо розвитку туризму на приймаючій території, надання місцевому соціуму можливості отримувати економічні та інші вигоди від його розвитку. Критерії сегментації ринку включають:

- Демографічні критерії: вік, стать, рівень освіти, дохід, сімейний стан, національність, місце проживання та інші демографічні характеристики.
- Психографічні критерії: інтереси, поведінка, особливості характеру, стиль життя, соціальна позиція та інші психологічні аспекти.
- Географічні критерії: регіон, місто, населений пункт, кліматичні умови та інші географічні характеристики.
- Поведінкові критерії: використання продукту, рівень лояльності, звички покупців, споживчі звички, джерело отримання інформації та інші аспекти поведінки споживачів.
- Технологічні критерії: рівень володіння технологіями, способи отримання інформації, використання інтернету та інших технічних засобів.
- Критерії використання продукту: цільова аудиторія продукту, спосіб використання продукту, інтенсивність використання та інші аспекти.
- Критерії маркетингу: тип продукту, пропозиція вартості, маркетингові цілі, ринкова стратегія та інші маркетингові фактори.

Ці критерії можуть використовуватися окремо або в комбінації для визначення різних сегментів ринку та розробки маркетингових стратегій для кожного з них.

Для розробки методичних рекомендацій з аналізу та сегментації ринку туристичних послуг можна запропонувати такий варіант алгоритму аналізу та сегментації регіональних туристських потоків на основі системного підходу (рис.1.1).

Рис.1.1.Варіант алгоритму аналізу регіональних туристських потоків

Складено автором за матеріалами [19]

Методичні рекомендації щодо сегментації регіональних туристичних потоків на основі мети сегментації та її ознак:

- Чітко визначити структуру за категоріями відвідувачів з урахуванням місцевої регіональної специфіки розвитку туризму та співвіднесення даних категорій відвідувачів із можливістю їх статистичного обліку.
- Розробити систему цілей сегментації виходячи з потреб розвитку даного регіону, закріпити цілі сегментації в програмах з розвитку туризму на регіональному та місцевому рівнях.
- Розробити адміністративні заходи, що дають змогу місцевим жителям, зокрема цій категорії підприємців, отримувати вигоди від розвитку туризму.
- Розробити та вести реєстр колективних засобів розміщення території.

- Провести класифікацію земель курортного регіону, розробити порядок виділення особливо цінних земель і надання їм статусу особливо охоронюваних територій.
- Визначити та класифікувати склад об'єктів туристського показу.

Існує кілька обмежень і викликів, які можуть виникнути в процесі дослідження, наприклад, труднощі з отриманням репрезентативної вибірки, можливість упередженості відповідей і потенційна можливість помилок при зборі даних. Ці обмеження та проблеми будуть вирішені шляхом застосування відповідних методів збору та аналізу даних, а також забезпечення точності та надійності зібраних даних.

Методика дослідження туристичної діяльності регіону може бути корисною для місцевих органів влади, туристичних організацій та бізнесу для планування та розвитку туризму в регіоні.

1.3. Оцінка стану туристичної діяльності в Україні

Туризм є однією з найбільш динамічних та розвиваючих галузей у світі, яка робить значний внесок у світову економіку. Україна з її багатою культурною спадщиною, різноманітними природними ресурсами та унікальними туристичними продуктами має потенціал для того, щоб стати головним гравцем на світовому туристичному ринку. Однак для реалізації цього потенціалу необхідно оцінити поточний стан туризму в Україні та визначити його позитивні та негативні сторони, можливості та загрози. Цей розділ має на меті надати комплексну оцінку стану туризму в Україні.

Сучасний стан розвитку туристичної галузі України є досить суперечливим. З одного боку, ми можемо характеризувати туристичне становище України як кризове, бо ми не маємо гарно розвиненої інфраструктури (інфраструктури повітряного транспорту, інфраструктури наземного та водного транспорту, туристичної інфраструктури), в нас недостатньо сприятливе бізнес-середовище, низький рівень інформаційно-

комунікаційних технологій. Не досконалість державної політики та сприятливих умов у сфері подорожей та туризму (пріоритезація сфери подорожей та туризму, міжнародна відкритість, екологічна стійкість). З другого боку, Україна, як відомо, володіє значною історико-культурною спадщиною та відповідними природними ресурсами, які зможуть задовольнити туристичний та рекреаційний інтерес туристів. Відзначаються високі темпи будівництва туристичних об'єктів та зростання числа туристичних організацій по всій території України.

Для детальнішого аналізу стану туризму в Україні слід розглянути Україну за показниками індексу туристичної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index, GCI) Всесвітнього економічного форуму (табл.1.1).

Таблиця 1.1

Індекс туристичної конкурентоспроможності України в період 2014-
2019 років

Рік	Місце	Бали
2014-2015	76	4,14
2015-2016	79	4,0
2016-2017	85	4,00
2017-2018	81	4,11
2018-2019	85	57,0

Складено автором за матеріалами: [20]

У рейтингу «Індексу глобальної конкурентоспроможності 2014–2015» Україна знаходилася на 76 місці (попереднього року посідала 84 місце). У рейтингу «Індексу глобальної конкурентоспроможності 2015–2016» Україна була на 79 місці зі 140 країн. Надійність банків України оцінили за найнижчим показником – 140 з 140, робота у сфері державного сектора – 130 зі 140, податкове навантаження на бізнес визначили на рівні 118 з 140. У рейтингу «Індексу глобальної конкурентоспроможності 2016–2017» Україна знаходилася на 85 місці зі 138 країн. В опублікованому в січні 2018 року рейтингу «Індексу глобальної конкурентоспроможності 2017 – 2018» Україна

трохи піднялася (на чотири позиції) й опинилася на 81-у місці. Україна 2019 року, порівняно з 2018 роком, втратила дві позиції й опустилася на 85-те місце зі 141 країни. За даними оприлюдненими ДЕК Адміністрації Держспецзв'язку, Україна трохи посунувшись донизу в рейтингу конкурентоспроможності 2019 року, ще більше погіршила власний показник, і посіла ще нижче місце в рейтингу 2020 року, та залишалася найменш конкурентоздатною в регіоні Західної та Східної Європи [20].

Продовжуючи аналіз розвитку туризму в Україні, розглянемо його загальний внесок у ВВП, зайнятість населення та витрати відвідувачів (табл.1.2):

Таблиця

1.2. Внесок туристичної галузі у ВВП України, 2019-2021 рр.

2019	2020	2021
Загальний внесок подорожей та туризму у ВВП		
6,3%	3,6%	4,4%
Загальний внесок галузі подорожей та туризму в зайнятість населення		
1,15 млн. (6,9% від загальної к-сті робочих місць)	1,05 млн. (6,5% від загальної к-сті робочих місць)	1,11 млн. (7,1% від загальної к-сті робочих місць)
Витрати відвідувачів		
<i>Міжнародні:</i>		
82,9 млрд.грн. (3,7% від загального обсягу експорту)	20,6 млрд.грн. (1,0% від загального обсягу експорту)	30,0 млрд.грн. (1,4% від загального обсягу експорту)
<i>Внутрішній:</i>		
188,1 млрд.грн.	115,4 млрд.грн.	152,6 млрд.грн.

Складено автором за матеріалами: [14]

З цієї таблиці ми бачимо, що і загальний внесок туризму у ВВП, і загальний внесок у зайнятість населення, і витрати відвідувачів мали тенденцію до зниження саме у 2020 році через, на нашу думку, розпал пандемії.

Державне агентство розвитку туризму підрахувало, скільки коштів

Україна втратила через зменшення податкових надходжень від туристичної галузі внаслідок війни. У 2022 році туристична галузь сплатила до бюджету 1,55 млрд грн, що на 31% менше, ніж у 2021 році (2,23 млрд грн). Найбільший внесок зробили готелі – 898 млн грн. Водночас податкові надходження від турбаз, кемпінгів і дитячих таборів відпочинку скоротилися на 57% і склали лише 141 млн грн. Також на 27% зменшилися платежі від туристичних агентств, які у 2022 році сплатили до бюджету 204,8 млн грн (рис.1.2).

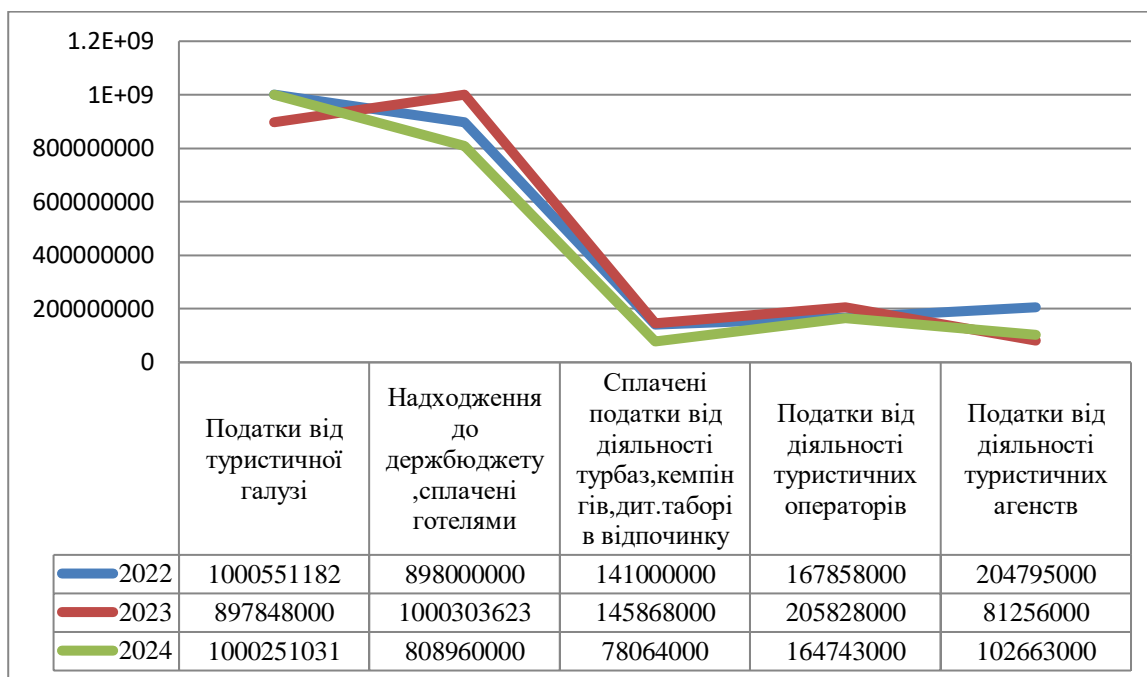

Рис.1.2. Надходження до держбюджету від туристичної галузі період 2022-2024

Складено автором за матеріалами: [13]

У 2023 році 64% податкових надходжень до держбюджету від туристичної галузі забезпечили готелі, які сплатили 1,3 млрд грн. Податкові надходження від туроператорів зросли майже на 25% порівняно з 2022 роком і склали 205,8 млн грн. Також зафіксовано невелике збільшення податків від турбаз і дитячих таборів відпочинку – вони сплатили 145,9 млн грн.

За перші два квартали 2024 року туристична галузь України сплатила до бюджету 1,25 млрд грн. Кількість платників податків у сфері

туризму зросла на 13% у порівнянні з тим же періодом 2023 року. Найбільший внесок зробили готелі, які забезпечили 65% надходжень – 809 млн грн. Податкові платежі від туроператорів суттєво збільшилися, досягнувши 164,7 млн грн за перше півріччя 2024 року порівняно з 88,3 млн грн торік. Туристичні агентства також сплатили більше – 102,7 млн грн за перші шість місяців. Збільшилися надходження і від турбаз та дитячих таборів відпочинку – 78,1 млн грн. [13].

Доречно висвітлити динаміку туристичних потоків (рис.1.3).

У період з 2017 по 2022 рік динаміка туристичних потоків в Україні зазнала значних змін, що можна простежити за показниками в'їзду іноземців в Україну та виїзду громадян України за кордон. До пандемії COVID-19 обидва потоки демонстрували стабільне зростання. Виїзд громадян України за кордон збільшився з 26,4 мільйонів осіб у 2017 році до 29,3 мільйонів у 2019 році, що може свідчити як про популярність виїзного туризму, так і про поширеність трудової міграції. Водночас, кількість іноземців, які приїжджали в Україну, теж зростала, хоч і трохи повільнішими темпами: з 14,2 мільйонів у 2017 році до 13,7 мільйонів у 2019 році.

2020 рік став переломним для туристичних потоків через пандемію коронавірусу та пов'язані з нею обмеження на міжнародні поїздки та перевезення. Це призвело до суттєвого зниження показників: в'їзд іноземців скоротився до 3,3 мільйонів, а виїзд українців – до 11,2 мільйонів. Пандемія значно обмежила мобільність населення, що вплинуло на всі аспекти міжнародного туризму.

У 2021 році відбулося часткове відновлення туристичних потоків. Завдяки послабленню карантинних обмежень, виїзд українців за кордон збільшився до 14,7 мільйонів, а в'їзд іноземців в Україну – до 4,2 мільйонів. Проте ці показники залишались значно нижчими, ніж у докризові роки, що свідчить про обережне відновлення туристичної галузі.

У 2022 році показники стабілізувалися на рівні 2021 року, демонструючи незначні зміни: в'їзд іноземців становив 2,3 мільйони, а виїзд українців за кордон – 15,5 мільйонів. Це може свідчити про поступове пристосування до нових умов у сфері міжнародного туризму, хоч показники так і не повернулися до рівнів, які були перед пандемією.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну, яке розпочалося в лютому 2022 року, призвело до нових суттєвих змін у туристичних потоках, спричинивши кризу в туристичній галузі України та кардинально вплинувши на показники в'їзного й виїзного туризму. В'їзний туризм скоротився майже до нуля через високий рівень небезпеки в країні. Потік іноземців зменшився до мінімуму, оскільки Україна стала зоною активних бойових дій, що робить подорожі для відпочинку та бізнесу небезпечними. Виїзний потік громадян України зріс, але тепер значна його частина складається не з туристичних, а з вимушених поїздок за кордон, зокрема у формі евакуації.

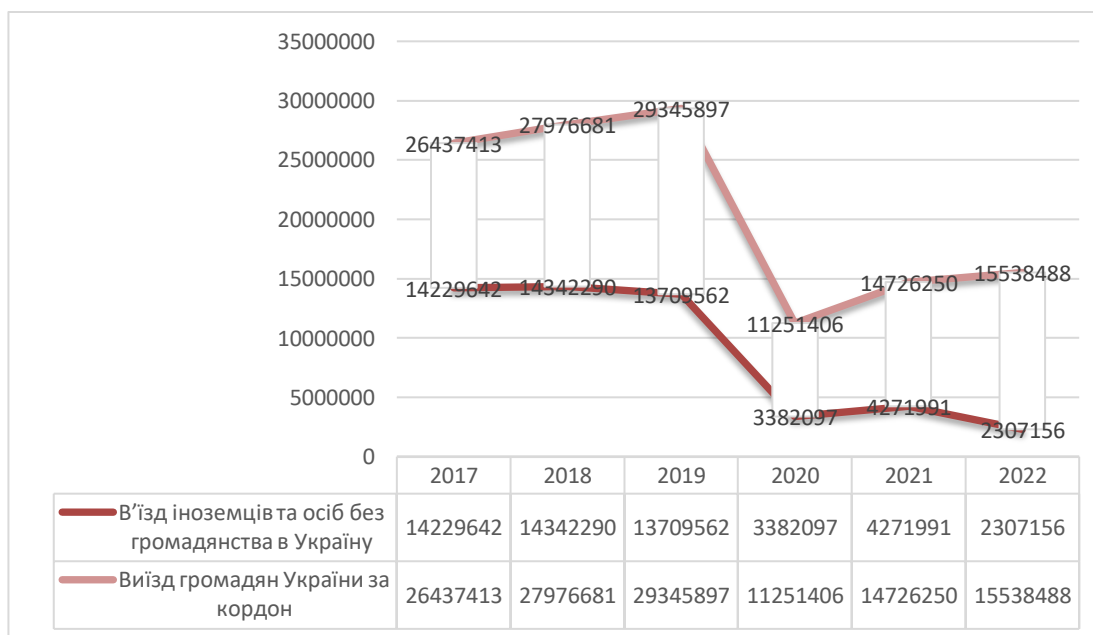

Рис.1.3. Динаміка в'їзного та виїзного туризму в Україні, 2017-2022р., тис.осіб

Складено автором за матеріалами: [49]

Загалом, хоча туристична галузь України наразі перебуває в

кризовому стані, після завершення війни можливе її відновлення та навіть розвиток, що потребуватиме координації зусиль, інвестицій та розробки нових маршрутів і напрямків для внутрішнього та міжнародного туризму.

Оцінка стану туризму в Україні є складним завданням, яке вимагає ретельного аналізу туристичної галузі країни, включаючи її сильні та слабкі сторони, можливості та загрози. Для цього у нагоді стає SWOT-аналіз (табл.1.3).

В останні роки туристична галузь в Україні демонструє значне зростання та розвиток, що зумовлено багатою культурною спадщиною країни, природними пам'ятками та різноманітними туристичними продуктами. Однак, все ще існує декілька викликів, які необхідно вирішити для повної реалізації потенціалу туристичної галузі України.

Таблиця 1.3

SWOT-аналіз туристичної індустрії України (складено автором)

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> • Культурна спадщина • Природні пам'ятки • Сприятливе географічне розташування • Відкритість країни до міжнародногоспівробітництва • Наявність офіційного туристичного бренду країни • Доступні ціни • Унікальна етнічна культура тавідома у світі кухня • Різноманітність ландшафтів і природних зон • Безвізовий режим України з Європейським Союзом 	<ul style="list-style-type: none"> • Туристична інфраструктура • Безпека та захист (Війна на Сході України з 2014-го року, Повномаштабне вторгнення, політична нестабільність) • Недостатня обізнаність іноземців про туристичні атракції України • Недосконалість законодавства в області туризму • Недостатньо комфортне сполучення між містами і туристичними об'єктами, «недоступність» культурних об'єктів та атракцій • Недосконалість сервісу
Можливості	Загрози

<ul style="list-style-type: none"> • Безвізовий режим України з Європейським Союзом • Розробка нових туристичних продуктів • Міжнародна співпраця задля допомоги у вирішенні військового конфлікту • Інвестування у туристичну галузь України • Популяризація українського бренду • Підтримка уряду країни різноманітних ініціатив та форм туризму на державному та регіональному рівні 	<ul style="list-style-type: none"> • Конкуренція • Економічна нестабільність • Створення іміджу небезпечної для туризму країни через довготривалу війну з РФ • Нові митні обмеження • Високий рівень корупції та бюрократії
---	--

Після визначення всіх критеріїв SWOT-аналізу всі сильні, слабкі сторони, можливості та загрози, пов'язані з міжнародним туризмом в Україні, були порівняні по черзі. Результати порівняння один до одного показали, що сильні сторони від поєднання слабких сторін і можливостей переважили негативний вплив від поєднання слабких сторін, можливостей і загроз, що є досить хорошим результатом і свідчить про те, що Україна наразі перебуває в такому становищі, коли вона має весь потенціал для ефективного розвитку міжнародного туризму в країні. Результати дослідження наведені нижче. Згідно аналізу, найсильнішими сторонами нашої країни, на нашу думку, є:

- безвізовий режим з Європейським союзом;
- відкритість країни до міжнародного співробітництва;
- унікальна етнічна культура та відома у світі кухня;
- культурна спадщина.

Найслабшими сторонами, а саме тими, чия слабкість була посилена впливом загроз, або не була виправлена впливом можливостей, є:

- нестабільна політична ситуація та війна;
- недосконалість законодавства в області туризму;
- низький рівень якості туристичної інфраструктури.

Існує можливість максимізувати розвиток міжнародного туризму в

нашій країні, використовуючи наші сильні сторони та долаючи наші слабкі сторони:

- інвестування у туристичну галузь України;
- розробка нових туристичних продуктів: багаті культурні та природні ресурси країни пропонують широкий спектр можливостей для розвитку нових туристичних продуктів, таких як сільський туризм, винний туризм та медичний туризм;
- міжнародне співробітництво у сприянні подоланню військового конфлікту.

Найнебезпечнішими загрозами, які можуть знищити користь від сильних сторін та посилити слабкі сторони, є:

- економічна нестабільність: нестабільна економічна ситуація в Україні та коливання обмінного курсу можуть відлякувати міжнародних відвідувачів та інвесторів від туристичної галузі;
- створення іміджу небезпечної для туризму країни через довготривалу війну з РФ;
- конкуренція: Україна стикається з жорсткою конкуренцією з боку інших країн регіону, таких як Польща, Угорщина та Румунія, які також пропонують подібні туристичні продукти та послуги.

Отже, хоча туристична галузь України має значний потенціал для зростання і розвитку, вона все ще стикається з низкою проблем, які потребують вирішення. Для повної реалізації туристичного потенціалу країни необхідно усунути існуючі слабкі сторони, скористатися новими можливостями та пом'якшити потенційні загрози. Цього можна досягти шляхом розробки ефективної стратегії розвитку туризму, яка б вирішувала проблеми галузі та максимізувала її потенціал для зростання і розвитку.

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА УМОВ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

2.1. Дослідження ресурсного потенціалу туризму в Донецькій області до початку воєнних дій

Туризм – одна з найпривабливіших та прибуткових сфер діяльності, тому його дослідження є важливим для ефективного розвитку і просування заданих територій країни.

Ресурсний потенціал туризму – це сукупність природних, культурних, історико-архітектурних, інфраструктурних об'єктів та ресурсів, що можуть бути використані заради розвитку туризму в певній території. Ці ресурси діляться на матеріальні (природні/культурні пам'ятки, готелі, транспортні мережі) та нематеріальні (традиції, народні звичаї, свята та культурні події).

До початку війни в Донецькій області кількість внутрішніх туристів, які обслуговуються туроператорами і турагентами складала 32,2 тисячі осіб. Але у 2014 році, з початком військової агресії росії проти України, ця цифра знизилась приблизно у 4 рази (рис.2.1). Починаючи з 2016 року ми бачимо невелике зростання в динаміці туристичних потоків Донецької області, проте зрозуміло, що внутрішній туризм знаходиться в критичному стані через військові дії. З того часу ситуація поступово покращувалась, але нового удару завдала пандемія COVID-19.

Коли мова заходить про Донецьку область, то більшість людей уявляють собі традиційно промисловий регіон, проте по приїзду вони дивуються наскільки красивою може бути Донеччина. І це не дивно, адже Донецька область має значний ресурсний потенціал для розвитку туризму. Серед основних ресурсів можна виділити наступні:

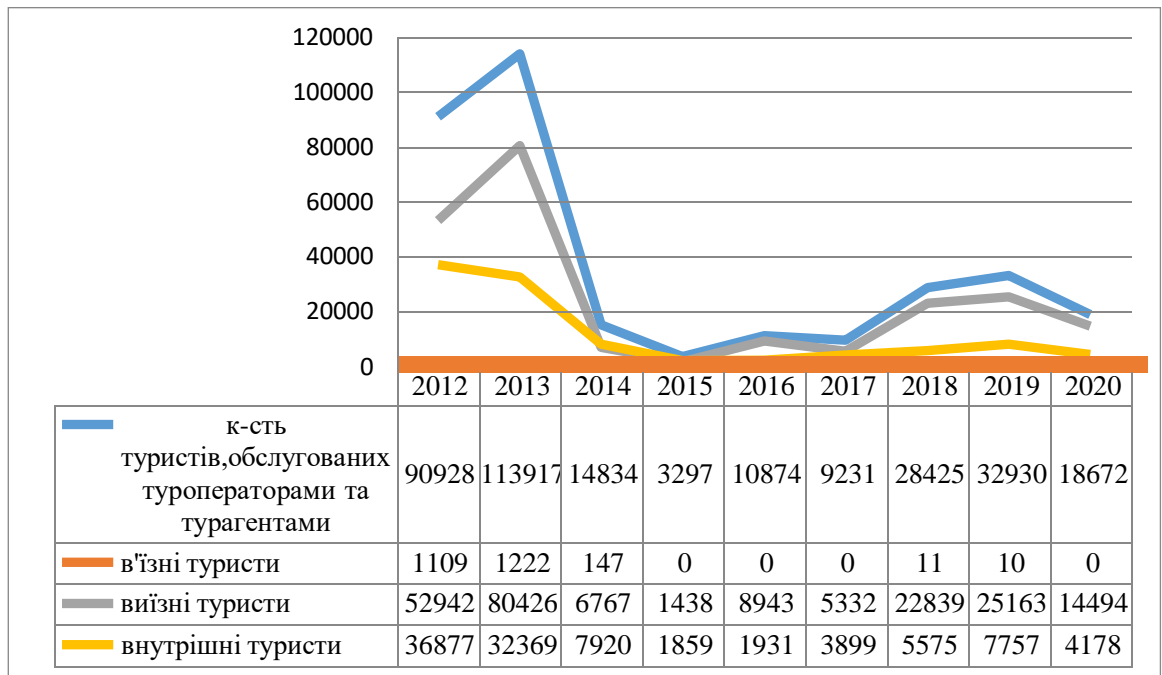

Рис.2.1. Динаміка туристичних потоків Донецької області (без урахування тимчасово окупованих територій)

Складено автором за матеріалами: [12]

1. Природні ресурси: Донецька область розташована в мальовничій зоні Східного краю України, що характеризується різноманітністю ландшафтів. Тут можна зустріти густі ліси, чисті річки та озера, кар'єри, степові ландшафти, заплавні ліси, печери, гори та пагорби. Крім того, область багата на різноманітні види корисних копалин, таких як вугілля, глини, бурштин, граніт, пісковик, кварцит (рис.2.2).
2. Історичні та культурні ресурси: Донецька область має багату історію та культурне спадщину. Тут знаходяться пам'ятки архітектури, музеї, монастирі, храми, фортеці, замки, палаці та інші культурні об'єкти, що відображають багатовікову історію цього регіону.

Державний реєстр нерухомих пам'яток України в Донецькій області налічує 14 пам'яток культурної спадщини національного значення і 83 місцевого значення. Станом на 2013 рік на державному обліку в Донецькому обласному краєзнавчому музеї перебували 133 культурно-освітні та науково-дослідні заклади. В ході військової агресії росії проти України та подальшого розвитку регіону це число змінювалось [15].

3. Географічне положення та транспортна інфраструктура: Донецька область розташована на перехресті транспортних шляхів, що забезпечує зручний доступ до регіону. Тут працює ряд залізничних та автомобільних магістралей, що забезпечують зв'язок з іншими регіонами України.

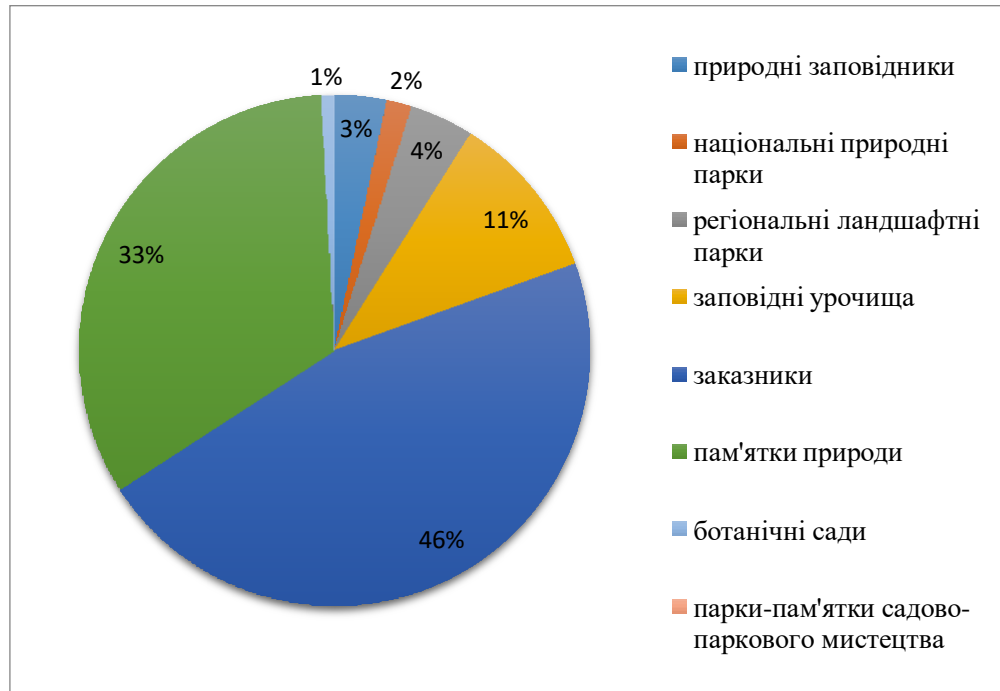

Рис.2.2. Природно-заповідний фонд Донецької області в розрізі територіальних громад

Складено автором за матеріалами: [43]

4. Спортивні та рекреаційні можливості: Донецька область має розвинену спортивну та рекреаційну інфраструктуру, яка включає в себе спортивні комплекси, стадіони, басейни, катки, курорти, санаторії, туристичні бази та готелі (табл.2.1).

Таблиця 2.1

Коллективні засоби розміщування

	Кількість колективних засобів розміщування, од	Кількість місць у колективних засобах розміщування, од
2018	78	9505
2019	88	10884
2020	65	7396

Складено автором за матеріалами: [12]

Час йшов і, не дивлячись на всі випробування, Донецький регіон тяготів до змін та інновацій, до розвитку туризму на своїй території. Так, у 2020 році відбувся запуск проєкту «Мандруй Україною» (в форматі фестивалю) під проводом Державного агентства розвитку туризму для популяризації цікавих локацій нашої країни. Серед інших регіонів Державне агентство розвитку туризму виділило і Донеччину, заохотивши туристів відвідати: Святогірськ, завод ігристих вин «Артвайнері» у Бахмуті, соляні шахти у Соледарі, Білокузьминівські крейдянні скелі регіонального ландшафтного парку «Краматорський», заповідник «Кам'яні могили», регіональний ландшафтний парк «Клебан-бик», меморіальний музей-садиба ім. В.І. Немировича-Данченка та М.О. Корфа, а також культурну столицю України 2021 – Маріуполь.

Надважливість подібних заходів полягає у тому, що це дає змогу донести інформацію про туристичний потенціал Донецького краю широким масам людей, іноземним туристам, турагентам та туроператорам про ті можливості, які сьогодні Донеччина готова продемонструвати та позбавитись стереотипу, що це лише «шахтарський регіон» та місце, де небезпечно проводити туристичну діяльність.

В нових умовах туризм Донецької області зазнав перетворень. На території проводяться події різного рівня. Це вже відомі далеко за межами області фестивалі такі як «Дике поле. Шлях до Європи» поруч з Кам'яними могилами, «Смолянський куліш» в Іллінській територіальній громаді, ГОГОЛЬFEST та MRPL City Festival у Маріуполі. Так розвивається і стає в тренді подієвий та екологічний види туризму. Також проводять різноманітні регіональні фестивалі виставки в громадах, долучаючи місцевих жителів та сусідів з прилягаючих регіонів. Все більше людей віддають перевагу тихому відпочинку ближче до природи, відпочинку з родиною. Вибір, у більшості своїй, падає на кінні ферми, регіональні парки, мотузкові парки, відпочинок у зелених садибах, або ж просто кемпінг на березі водойми. Унаслідок цього росте попит на зелений, сільський та екологічний види туризму.

Донецька область пропонує нові туристичні продукти. Наприклад, у 2020 році було відкрито марковану соляну стежку, яка об'єднала промислові підприємства (соляні шахти в Соледарі), малі та середні підприємства, прямо чи опосередковано пов'язані з сіллю (наприклад, сувеніри з кристалів солі, виробництво ляльок-мотанок з кристалами солі всередині), а також гідів та перекладачів, які проводять туристів цим туристичним шляхом. Маршрут проходить через дві області – Донецьку та Луганську. (рис.2.3).

Рис.2.3. Логотип туристичного продукту «Шлях позначений сіллю» [15]

У 2021 році було відкрито дві екостежки. Одна з них знаходиться на території Національного природного парку «Меотида» у селі Захарівка Мангушської територіальної громади. Це еко-туристична стежка «Таємнича Берда та її чарівний світ». Екостежка проходить через три територіальних зони – лісову, кам'яну і степову, де відвідувачі можуть дізнатися про історію місцевості та її флору і фауну (рис.2.4).

Рис.2.4.Еколого-туристична стежка «Таємнича Берда та її чарівний світ» [15]

Друга екостежка проходить через села Нескучне та Сторожеве Великоновосілківської територіальної громади, та має назву «Сторожовий курган». Еко-туристична стежка починається від музею Немировича-Данченка і закінчується біля сторожової баби поблизу села Сторожового. Вона просякнута легендами та історичними фактами, а також дає змогу відвідувачам дізнатись про червонокнижний рослинний та тваринний світ, що мешкає в цій місцині (рис.2.5).

Рис.2.5. Еколого-туристична стежка «Сторожовий курган» [15]

Донеччина – це регіон активної молоді, тому за ці роки популярності почав набирати активний та спортивний види туризму. У теплу пору року туроператори, туристичні агенції та туристичні компанії регіону організовували сплави на байдарках і катамаранах по річці Сіверський Дінець.

Все більшої популярності набуває також спелетуризм, з екскурсіями по печерах і підвалах у східній частині області, включаючи Бахмутський гіпсовий рудник і Святогірські печери, і навіть екстремальний дайвінг у затоплених печерах біля Зайцевого.

Для любителів активного відпочинку та активного виду спорту навіть було розроблено посібник, що являє собою ряд веломаршрутів по Сходу України та поради для велосипедистів. Він має назву «Схід на вело» (рис.2.6). В ньому відображені веломаршрути по північній частині Донецької області (зараз їх 9).

Рис.2.6. Посібник для велосипедиста «Схід на вело» [15]

Путівник містить не лише маршрут, але й місця для ночівлі, де можна поїсти по дорозі, що подивитися і, можливо, купити сувенір. Практично кожен маршрут може стати індивідуальним туристичним продуктом.

Місто Святогірськ та Національний природний парк «Святі Гори» – одне з найпопулярніших місць на Сході України для релігійного, активного та екологічного туризму. Він розташований на берегах річки Сіверський Донець.

Святогірськ давно здобув репутацію зелених легенів регіону і має дуже високе ім'я: Донецька Швейцарія (рис.2.7).

Рис.2.7.Вид на Свято-Успенську Святогірську лавру м. Святогірськ [35]

Соляні шахти Соледару, де на сьогодні відкрито цілих два туристичних маршрути. Перший включає санаторну печеру, де можна відпочити та оздоровитись. Другий маршрут – історичний, в якому можна дізнатися про секрети видобутку солі понад 100 років назад. Все це на глибині близько 300 метрів, серед покладів солі з доісторичних морів.

Ще одне привабливе і широко відоме місце – завод ігристих вин «Артвайнері» у м. Бахмут. Забронюйте екскурсію, і ви дізнаєтеся про повний цикл виробництва вина, про те, як працює завод з розливу, що виробляє до 80 тисяч пляшок за зміну, а також про захоплюючий гіпсовий тунель заводу, який пролягає на глибині 72 метрів під землею.

Білокузьминівські крейдянні скелі розташовані у 8-9 км на південний схід від міста Краматорськ в селі Білокузьминівка Костянтинівського району. Саме ці крейдянні скелі є унікальною геологічною пам'яткою природи та цікавим туристичним об'єктом – «Скелеподібне відслонення верхньої крейди» (рис.2.8).

Рис.2.8.Білокузьминівські крейдянні скелі [6;15]

Заповідник «Кам'яні могили», що знаходиться у селі Назарівка, Нікольської територіальної громади. Кам'яні Могили – це гірська країна в мініатюрі, яка дуже вдало контрастує з навколишніми степами своєю величною монументальністю. Тут можна побачити невеликі гроти, мальовничі долини та кам'яних баб – охоронців вічності.

На території області було декілька відомих курортів, таких як «Курахівські джерела» та «Світязь». Туристи з усієї країни приїжджали сюди для покращення свого здоров'я.

Щодо ресурсного потенціалу туризму в Донецькій області ми можемо сказати, що до початку воєнних дій у регіоні було достатньо потенціалу для розвитку туризму. Область мала розвинену інфраструктуру, наявність численних культурних, історичних пам'яток та природних зон.

Крім того, Донецька область мала потенціал для розвитку спортивного туризму, в тому числі зимових видів спорту, завдяки наявності гірських місцевостей.

Однак, на даний момент, у зв'язку з військовим конфліктом росії проти України та тимчасовою окупацією частини території області, ресурсний потенціал туризму в Донецькій області значно зменшився. Багато туристичних об'єктів було знищено або пошкоджено, інфраструктура підтримки туризму

втратила свою розвиненість, а також збільшилося ризик безпеки для туристів. Отже, для відновлення та подальшого розвитку туризму в Донецькій області необхідно проводити широкомасштабну роботу з відновлення зруйнованих туристичних об'єктів, підвищення рівня безпеки для туристів, а також розвитку нових туристичних маршрутів та форм туризму.

2.2. Сучасний стан туристичної інфраструктури в Донецькій області

Війна для Донецької області почалась не 24-го лютого 2022 року, а саме з 2014 року і триває досі. Майже тоді і повністю зараз військова агресія росії проти України спустошувала і продовжує спустошувати сферу туризму в Донецькому регіоні. Непоправні людські втрати, стерті вщент мирні міста, зруйнована інфраструктура, масова міграція, шалена інфляція, розкрадання і знищення культурного надбання – так зараз можна охарактеризувати стан майже усієї Донецької області. Звісно для Сходу країни туризм наразі припинився. З огляду на такі тенденції питання відновлення туризму, зокрема у повоєнний період, є особливо актуальним в умовах сьогодення, що і лежить в основі актуальності представленої дипломної роботи.

За даними Державної служби статистики України, станом на 2019 рік на території Донецького регіону, включаючи тимчасово окуповані території, проживають 4,2 млн. осіб. Також на кінець 2018 року на території області, підконтрольній українській стороні, зареєстровано понад 538 тисяч внутрішньо переміщених осіб [14]. З початком повномасштабного вторгнення складно оцінити масштаби внутрішньої міграції, людських втрат та внутрішньо переміщених осіб, які перебралися в більш «безпечні» міста Донеччини. Проти ми ясно розуміємо, що ці цифри будуть непомірно критичними. У зв'язку з цим створюється додаткове навантаження як на

об'єкти соціальної інфраструктури, так і на об'єкти туристичних закладів: школи, медичні заклади, гуртожитки, хостели, заклади харчування, які і так потребують оновлення та покращення матеріально-технічного забезпечення.

В результаті окупації значної частини території Донецької області втрачено чималу частину культурних закладів та спортивних об'єктів, а ті установи, які залишаються на підконтрольних територіях потребують модернізації, зокрема: театри, музеї, спортивні майданчики, стадіони, бібліотеки.

Галузь туризму в Донецькій області сильно постраждала через тимчасову втрату та руйнацію таких міст як: Донецьк, Маріуполь, Бахмут та низку інших. Багато готелів і баз відпочинку тимчасово припинили діяльність\були зруйновані або використовуються для розміщення внутрішньо переміщених осіб та збройних сил України.

Бойові дії на території області негативно впливають на усі сфери регіонального розвитку. Наприклад, міста Маріуполь, Торецьк, Красногорівка та Авдіївка отримують воду з окупованих територій. Внаслідок бойових дій ці та інші міста тривалий час залишаються без централізованого водопостачання. Крім того, магістральна мережа водопостачання є старою і перебуває в незадовільному технічному стані.

Для мешканців сільських громад регіону та населених пунктів вздовж лінії розмежування часто немає можливості у зручний спосіб отримати якісні соціально-адміністративні послуги через віддаленість належних закладів. На додачу до цього ситуація ускладнюється застарілою та нерозвиненою системою надання послуг в електронному форматі.

Варто зазначити, що в питаннях екології Донецький регіон займає сумнівну позицію, адже для нього характерне істотне навантаження на навколишнє середовище. Високий рівень викиду забруднюючих речовин в атмосферне повітря, накопичення відходів та скидання бруду в поверхневі води шкідливо впливає на загальний туристичний імідж регіону та розвиток в ньому купально-пляжного та екологічного видів туризму. Тому особливої

уваги потребує удосконалення системи збору і переробки твердих побутових відходів та управління промисловими відходами.

Від початку військової агресії росіяни здійснили 423 злочини проти української культурної спадщини і ця кількість не є остаточною, оскільки військовий конфлікт триває. Знищується як історична так і природна спадщина. Пошкодження та руйнування об'єктів нерухомої культурної спадщини, що є результатом ракетних ударів, бомбардувань та артилерійських обстрілів, наразі зафіксовано у 15 регіонах України. Географічно, у більшості своїй, це охоплює майже всю територію Донецької області [8;23].

Втрачено природні туристичні локації на територіях, що тимчасово окуповані: побережжя Азовського моря (Генічеськ і Рожеві солені озера, Кирилівка, Скадовськ, Бердянськ, Маріуполь).

У ході кровопролитної війни армія агресора не зважає ні на які моральні та релігійні цінності. Станом на лютий 2023 року щонайменше 2148 культурних і релігійних установ зазнали прямої шкоди внаслідок широкомасштабного вторгнення, розпочатого росією 24 лютого 2022 року. За оцінкою експертів проекту KSE Institute «Росія заплатить» загальна сума збитків закладів сфер культури та релігії оцінюється у понад \$1.5 млрд. Загальна кількість пошкоджених або зруйнованих об'єктів цих сфер більше ніж 2148 об'єктів. Серед них 703 будинків/палаців культури, 348 релігійних споруд, 82 музеї та 22 театри. Найбільше культурних та релігійних об'єктів постраждало у таких областях: Харківська область – 38,3%, Донецька область – 16,2% та Луганська – 7,5% [8;23].

Найвідомішими об'єктами сакрального туризму, які пошкоджені в ході військових дій, є: Всіхсвятський скит Свято-Успенської Святогірської лаври та храм у Богородичному жіночому скиту на честь ікони Пресвятої Богородиці «Всіх скорботних Радість» Свято-Успенської Святогірської Лаври (рис.2.9).

Рис.2.9.Храм на честь ікони Божої Матері «Всіх скорботних Радість» [18]

А ще – Маріупольський краєзнавчий музей, Міський центр сучасного мистецтва і культури імені А. І. Куїнджі. Маріупольський драматичний театр був повністю зруйнований внаслідок бомбово-авіаційного удару 16 березня 2022 року (рис.2.10).

Рис.2.10. Маріупольський драматичний театр [16]

Проте, на сьогодні, одна з найгірших ситуацій склалась з транспортною інфраструктурою, яка є невід’ємною складовою сфери гостинності та туризму. Без її належного стану та функціонування неможливо якісно організувати будь-яку туристичну\екскурсійну діяльність. За даними оцінки KSE за підтримки Офісу Президента України, Міністерства економіки, Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, Міністерства

інфраструктури та Міністерства розвитку громад та територій пошкодження інфраструктури становить: 23,8 тис. км доріг, на ремонт яких потрібно витратити 29,8 млн. дол.; 11 аеропортів (6,8 млн. дол.); 6,6 тис км залізничних колій та 41 залізничних мостів (3,6 млн. дол.); 295 автомобільних дорожніх перехресть та мостів (1,6 млн. дол.) [8;23] та інша транспортна інфраструктура, така як водна, ще не оцінена. Без належного забезпечення в майбутньому сучасної транспортної інфраструктури туристична галузь Донеччини на зможе привабити ні вітчизняного, ні тим паче іноземного туриста.

Для відновлення туризму в Донецькій області місцевій владі та туристичним підприємствам знадобиться знайти новий підхід для підйому туристичної діяльності регіону, враховуючи нові умови та виклики. Для цього в нагоді стануть проаналізовані нами туристичні ресурси Донеччини, що можуть слугувати пріоритетними напрямками процвітання сфери гостинності та туризму на заданій території. Можливості відновлення туристичної діяльності в Донецькій області можуть включати наступні пункти:

1. Врахування досвіду країн, які пережили військовий конфлікт. Це допоможе в розробці або оновленні плану дій у надзвичайних ситуаціях. Досвід надання допомоги постраждалим, план реконструкції, порада у пошуку інвесторів та залучення міжнародних сторін. Успішним прикладом відновлення туризму після війни в Україні є Хорватія. Туризм у Хорватії практично зупинився через громадянську війну в 1990-х роках. Тому було розпочато масштабну PR-кампанію, щоб показати невідомі раніше пам'ятки Хорватії: У Хорватії понад 1 000 островів, 66 з яких заселені. Географічні особливості Хорватії, в якій налічується понад 1 000 островів, 66 з яких є населеними, приваблюють туристів, які раніше знали лише грецькі острови. Хорватські пляжі поступово нагороджуються «блакитним прапором» за свою екологічність і чистоту. Зростання туризму також вплинуло на хорватську економіку. Близько 10 мільйонів гостей на рік приносять значний дохід і створюють близько 15% ВВП Хорватії. Окрім Хорватії,

доцільно також звернути увагу на досвід Кіпру, який став одним із найпопулярніших туристичних напрямків після етнічних конфліктів між грецькою та турецькою громадами. Траєкторія рекламного туризму на Кіпрі була подібна до Хорватії: визначення головних переваг туризму – масова реклама в інших країнах.

2. Безпека. Найбільшою перешкодою для відновлення туристичної діяльності в Донецькій області є питання безпеки. Доки триває війна та відбуваються активні бойові дії на території області туристичні підприємства не здатні надати гарантії безпеки відвідувачам. Найменше, що можна зробити – це передбачити на туристичних маршрутах та об'єктах бомбосховища та захисні споруди, мінімізовані маршрути довкола важливих державних і військових об'єктів, які можуть стати мішенями ракетно-бомбових ударів російського агресора. Встановлення контролю за переміщенням туристів, наприклад, за допомогою електронних браслетів або інших технологій, які дозволяють відстежувати місцеперебування туристів та швидко реагувати на можливі загрози. Підготовка персоналу, що може включати знання про тактичну медицину та надання першої невідкладної допомоги.
3. Фінансове забезпечення. Уряд може надавати державні пільги та фінансову підтримку для розвитку туристичної галузі, зокрема, шляхом створення фондів розвитку туризму. Ці кошти можуть бути використані на розвиток інфраструктури, проведення маркетингових кампаній та інших проектів, що сприятимуть відновленню туризму в регіоні. Приватні інвестори можуть бути зацікавлені в інвестуванні у туристичну галузь Донецької області, якщо є достатні перспективи для заробітку. Уряд може залучати інвесторів, надаючи пільги та сприяючи в інших аспектах, щоб зробити регіон більш привабливим для інвестицій. Донецька область має багату культурну та історичну спадщину, яка може бути привабливою для туристів. Уряд може фінансувати проекти з реставрації та збереження історичних пам'яток та

музеїв, що сприятимуть привабливості туристичного потенціалу регіону. Та, звісно, партнерство зі спонсорами та бізнесом, що сприятиме розвитку туризму на території Донецької області.

4. Маркетингова стратегія. Важливо мати правильну маркетингову стратегію для просування Донецької області як туристичного напрямку, враховуючи її важку історію. У багатьох туристів виникне великий інтерес до місць, які стали пам'ятними маршрутами та повоєнними символічними місцями. Освітній туризм може бути актуальним для того, щоб «побувати і побачити на власні очі» жахіття та масштаби трагедії, які відбувалися на території регіону.
5. Наявність розвинутих туристичних пропозицій. Важливо розробити та відшліфувати різноманітні туристичні пропозиції, такі як екологічний, культурний, спортивний туризм.
6. Інфраструктура. Більшість туристичної інфраструктури в Донецькій області зазнала пошкоджень через війну, тому для відновлення туризму потрібні великі інвестиції у відновлення готелів, ресторанів, доріг та іншої інфраструктури.

2.3. Проблеми відновлення туристичної діяльності в Донецькій області

Війна має руйнівне значення для економічного, соціального та культурного середовища країни. Вона несе за собою величезні людські втрати, окупацію міст та знищення культурної спадщини та інфраструктури. В контексті даної теми війна, звісно, має безпосередньо прямий вплив на розвиток та майбутнє туристичної сфери в Україні. Через активні бойові дії в країні зменшуються або зводяться до нуля туристичні потоки, скорочуються нові робочі місця та пропозиції, західні інвестиції майже не надходять, настає економічна криза від якої потерпають всі верстви населення, особливо вразливі групи, занепадає український бізнес та йде знищення населення та культурного спадку.

Тож, регіони України, які постраждали від війни, мають особливу потребу у розвитку туризму, адже ця галузь робить вагомий внесок у місцеву економіку та розвиток інфраструктури. Кожен регіон може запропонувати багату культурну спадщину, історичні пам'ятки, природні ресурси, а також різноманітну національну кухню, що приваблює туристів з усього світу. Однак війна в Україні серйозно вдарила по туристичній індустрії, спричинивши скорочення туристичних потоків, втрату робочих місць і зниження економічної активності. Значна частина туристичної інфраструктури також зазнала руйнувань, що посилило негативні наслідки. Розуміння впливу конфлікту на туристичну галузь є важливим для розробки стратегій, спрямованих на пом'якшення цих наслідків і підтримку відновлення туризму в постраждалих регіонах.

Відновлення туристичної діяльності в Донецькій області стикається з численними проблемами, зумовленими війною та поточними кризовими умовами в регіоні. Ось основні проблеми з відновлення туристичної діяльності Донецького регіону: (рис 2.11):

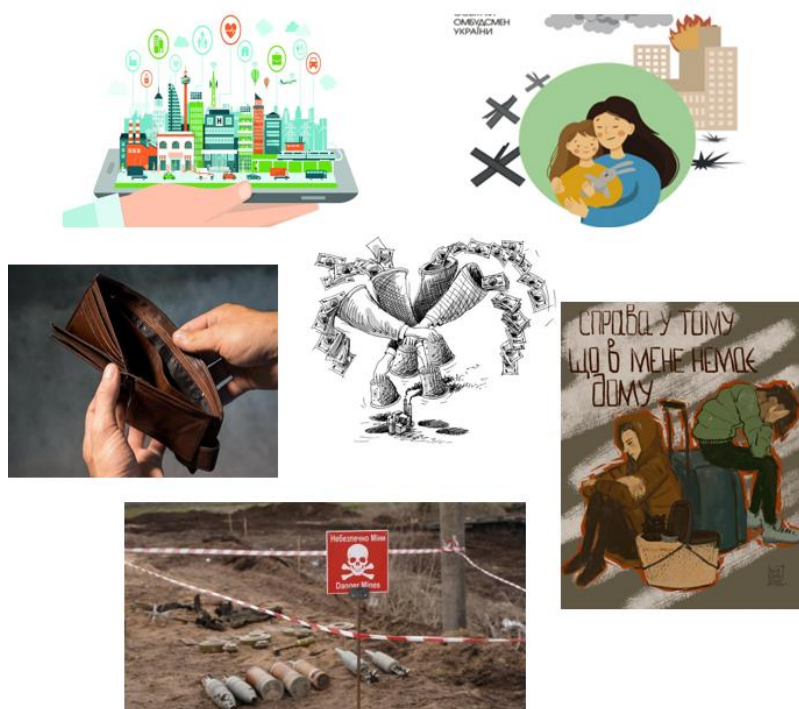

Рис.2.11. Візуалізація проблем відновлення туристичної діяльності в Донецькій області

1. Пошкоджена/зруйнована інфраструктура. Багато об'єктів туристичної інфраструктури, таких як готелі, ресторани, дороги, аеропорти, залізничні станції та пам'ятки архітектури, були зруйновані або серйозно пошкоджені внаслідок обстрілів та бойових дій. Особливо постраждали туристичні регіони на сході та півдні України, зокрема Донецька, Луганська, Харківська, Запорізька та Херсонська області.

Згідно даних проєкту «росія заплатить», який реалізується KSE Institute (аналітичним центром при Київській школі економіки) спільно з Офісом Президента України, Міністерством економіки, Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, Міністерством інфраструктури України, Міністерством розвитку громад та територій України з початку повномасштабного російського військового вторгнення загальна сума прямих збитків житловій та нежитловій нерухомості, іншій інфраструктурі, транспортним засобам та товарним запасам перевищила \$157 млрд (за вартістю заміщення [30]).

Найбільша частка у загальному обсязі прямих збитків завдана житловим будівлям, а саме 37,5% або \$58,9 млрд та інфраструктурі - 23,4% або \$36,8 млрд. Втрати активів підприємств та промисловості становлять мінімум \$13,1 млрд і продовжують зростати. Ще \$10,3 млрд складають прямі втрати аграрного сектору та земельних ресурсів внаслідок війни. В свою чергу, також стрімко зростають втрати енергетичного сектору, які зараз вже становлять \$9,0 млрд. Сукупні прямі збитки від руйнувань та пошкоджень об'єктів громадського сектору (соціальні об'єкти та установи, заклади освіти, науки та охорони здоров'я, культурні споруди, спортивні об'єкти, адміністративні будівлі тощо) складають близько \$13,7 млрд (рис.2.12) [30].

Тип майна	Оцінка прямих втрат, \$ млрд	Частка, %
Житлові будівлі	58,9	37,5%
Інфраструктура	36,8	23,4%
Активи підприємств, промисловість	13,1	8,3%
АПК та земельні ресурси	10,3	6,5%
Енергетика	9,0	5,7%
Освіта	6,8	4,3%
Лісовий фонд	4,5	2,9%
ЖКГ	4,5	2,9%
Транспортні засоби	3,1	2,0%
Охорона здоров'я	3,1	2,0%
Культура, туризм, спорт	3,1	2,0%
Торгівля	2,6	1,6%
Адміністративні будівлі	0,5	0,3%
Цифрова інфраструктура	0,5	0,3%
Соціальна сфера	0,2	0,1%
Фінансовий сектор	0,04	0,01%
Разом	157,2	100%

Джерело: Київська школа економіки

Рис.2.12. Загальна оцінка прямих збитків інфраструктури станом на початок 2024 року

Відновлення туристичної інфраструктури потребуватиме величезних фінансових витрат і часу, що ускладнює відновлення туризму навіть після завершення бойових дій.

2.Зниження туристичних потоків. Іноземні туристи уникали відвідування України через небезпеку та ризики, спричинені війною. Внаслідок цього кількість міжнародних туристів різко скоротилася, а відновлення їх довіри до безпеки України потребуватиме тривалого часу. Значно скоротився також внутрішній туризм, оскільки багато українців змушені були покинути свої домівки через евакуацію, а також через фінансові труднощі, спричинені війною. Війна змінила структуру туристичних потоків: популярні раніше напрямки, такі як Київ, Одеса, Харків, більше не користуються великим попитом через безпекові ризики.

До 2014 року Донеччина була популярним напрямком для внутрішніх та навіть деяких міжнародних туристів, які приїжджали, щоб відвідати культурні та історичні пам'ятки, як, наприклад, Свято-Успенський собор з ціллю паломництва, насолодитися природними ресурсами і рекреаційними зонами, такими як Азовське узбережжя. Однак із початком бойових дій туризм практично зупинився через небезпеку та руйнування інфраструктури.

3. Безпекові проблеми. Однією з найбільших проблем Донецького регіону після бойових дій є високий рівень замінованості території. Це становить серйозну загрозу для мирного населення, перешкоджає відновленню інфраструктури та суттєво ускладнює відродження економічної діяльності, зокрема туризму та сільського господарства. Випадки підривів на мінах є частими, особливо серед дітей та людей, які не підозрюють про заміновані зони. Небезпека існує як у сільській, так і в міській місцевості, що створює труднощі для населення при поверненні до своїх домівок або під час пересування.

Розмінування територій є складним і затратним процесом, який потребує спеціального обладнання, навчених підрозділів та часу. За оцінками, на розмінування може піти кілька десятиліть, а витрати на це складають мільярди гривень. Україна потребує допомоги від міжнародних організацій і партнерів, щоб прискорити процес розмінування та зробити території безпечними для життя та розвитку економіки.

Серед загроз особистій безпеці людини, які виникають у тому числі в результаті проведення бойових дій на території області, можна зазначити зростання кількості випадків дискримінації та порушення прав людини.

Велика проблема також постає у великій кількості безхатніх та кинутих тварин. І, звісно, зростання бідності та безробіття.

4. Негативний імідж регіону. Донецька область має репутацію зони активного бойового конфлікту, що перешкоджає розвитку туризму. Більшість потенційних відвідувачів асоціюють регіон з війною, небезпекою та руйнуванням. Навіть після завершення війни знадобиться час і зусилля, щоб змінити цей імідж. Відновлення позитивного сприйняття регіону вимагатиме ефективної інформаційної кампанії та часу на відбудову довіри.

5. Втрати населення та кадровий дефіцит. Втрати серед населення Донецької області є однією з найтрагічніших і найбільш болісних сторін війни в Україні. Збройний конфлікт, що розпочався у 2014 році і переріс у повномасштабне вторгнення в 2022 році, спричинив значні людські жертви, руйнування інфраструктури, а також викликав масове переміщення населення. Ці втрати включають не лише загиблих і поранених, але й

значний відтік населення, яке змушене було залишити свої домівки.

Туризм потребує фахівців у сферах готельного бізнесу, гідів, перекладачів, працівників сервісної галузі, але через міграцію населення в інші регіони або за кордон виникла гостра нестача таких кадрів. Багато працівників туристичної сфери виїхали з Донецької області через бойові дії, що призвело до значного дефіциту кваліфікованих кадрів. Відновлення кадрового потенціалу вимагатиме інвестицій у навчання і перепідготовку, а також заохочення фахівців до повернення або переїзду в Донецьку область.

6.Економічна криза. Економіка Донецької області серйозно постраждала через війну, що негативно впливає на фінансові можливості місцевих підприємств і органів влади підтримувати туристичну індустрію. Брак фінансування на відновлення туризму, відсутність державної підтримки та необхідність відбудови інших пріоритетних секторів економіки перешкоджають інвестиціям у туризм. Місцевий малий та середній бізнес, що міг би стати основою для розвитку туризму, також зазнав великих втрат, і для його відновлення потрібні серйозні зусилля.

7.Інвестиції. Через високий рівень ризику інвестори обережно ставляться до фінансування проектів у Донецькій області. Для відновлення туристичних об'єктів, інфраструктури, а також розвитку нових маршрутів та об'єктів потрібні значні інвестиції, однак через нестабільну ситуацію мало хто готовий ризикувати капіталом. Відсутність чітких стратегій відновлення туризму та гарантій з боку держави також стримує потенційних інвесторів.

8.Соціальна травма і зниження внутрішнього попиту. Тривалий конфлікт завдає значних психологічних травм населенню. Люди, які проживають у зоні бойових дій або пережили бомбардування і обстріли, стикаються з посттравматичним стресовим розладом (ПТСР), депресією та іншими психічними розладами. Особливо вразливими є діти, які змушені жити у стані постійного стресу та страху. Це впливає на їхній розвиток, успішність у навчанні та психічне здоров'я в майбутньому. Люди можуть не мати ні фінансових, ні психологічних ресурсів для участі у відновленні туристичної галузі або залучення до неї.

9.Екологія. Військові дії на території Донецької області призвели до

значних екологічних проблем, які потребують негайного вирішення. Регіон, і до війни відомий своєю індустріалізацією, вже мав складну екологічну ситуацію через велику кількість промислових підприємств, шахт, хімічних заводів і металургійних комплексів. Війна значно погіршила стан навколишнього середовища, додавши нові виклики. Бойові дії призвели до знищення та пошкодження багатьох природоохоронних територій, таких як степові заповідники і лісові масиви, що знижує біорізноманіття і ставить під загрозу рідкісні види рослин і тварин. Втрата природних екосистем впливає на баланс екосистеми та веде до зникнення рідкісних видів флори і фауни, які були важливими для біологічного різноманіття регіону.

Деякі річки та водосховища постраждали від бойових дій, що призвело до забруднення води хімічними речовинами та важкими металами. Важливі водні ресурси, такі як річка Сіверський Донець, знаходяться під загрозою екологічної катастрофи через витоки токсичних речовин.

Для подолання цих викликів необхідні комплексні заходи, включаючи розмінування, очищення ґрунтів і вод, ліквідацію затоплених шахт, відновлення природоохоронних територій, модернізацію підприємств, розвиток екологічної інфраструктури та співпрацю з міжнародними організаціями. Тільки за умови об'єднаних зусиль держави, громадськості та міжнародних партнерів Донецька область може подолати ці екологічні виклики та забезпечити безпечне середовище для мешканців і відновлення природних ресурсів.

РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ВІДНОВЛЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

3.1. Розробка стратегії відновлення туристичної діяльності в Донецькій області в повоєнний період

У повоєнний період відновлення туристичної діяльності в Донецькій області є надзвичайно важливим як для економічного процвітання регіону, так і для відновлення його соціальної стабільності та позитивного іміджу. Туризм може стати одним із ключових рушіїв відбудови, сприяючи залученню інвестицій, створенню нових робочих місць, покращенню якості туристичної інфраструктури та розвитку місцевих громад. Проте успішне відновлення туризму вимагає стратегічного підходу, що враховуватиме сучасні виклики регіону, його потенціал і потреби в безпеці, екологічній стабільності та модернізації інфраструктури.

Для досягнення цього необхідно визначити пріоритетні шляхи, що забезпечать поступове відновлення та розвиток туристичної індустрії. Сформульована стратегія відновлення туристичної діяльності має включати цілі, спрямовані на вирішення першочергових проблем, так і цілі, що створюють основу для сталого розвитку галузі в майбутньому.

Нижче представлено основні стратегічні цілі та завдання, які допоможуть окреслити нам основні напрями та пріоритети розвитку туризму регіону та забезпечать ефективне використання його ресурсів і допоможуть поступово інтегрувати Донецьку область у національну туристичну мережу України (табл.3.1).

Таблиця 3.1

Стратегічні цілі розвитку Донецької області

1.Оновлена, конкурентоспроможна економіка	2.Висока якість життя та людський розвиток	3.Ефективне управління та безпека в умовах зовнішніх та внутрішніх викликів	4.Екологічна безпека та збалансоване природокористування
Висококваліфіковані кадри, висока зайнятість населення та гідна праця; зручна транспортна розв'язка; технологічні інновації	Всебічний розвиток населення та молоді; турбота про здоров'я населення	Безпека населення та територій; ефективне управління територіальним розвитком	Створення природоохоронних зон; контроль за використанням природних ресурсів; екологічна освіта

Складено автором за матеріалами [34]

Визначені стратегічні заходи складають систему операційних цілей і завдань, реалізація яких дозволяє поетапно просуватися до втілення стратегічного бачення розвитку Донецької області.

Оновлена, конкурентоспроможна економіка. Конкурентоспроможна економіка є важливим фактором для розвитку туризму. Це пов'язано з тим, що туризм являє собою складну галузь, яка потребує різноманітних ресурсів та підтримки з боку інших галузей економіки. Конкурентоспроможна економіка дозволяє забезпечити достатній рівень інфраструктури, такої як готелі, ресторани, транспортні засоби, засоби комунікації, які забезпечують комфортне перебування туристів та створюють передумови для привабливості регіону для подорожей. Конкурентоспроможна економіка стимулює розвиток різноманітних туристичних продуктів, таких як екскурсії, культурні заходи, спортивні змагання, екотуризм. Це створює можливості для відвідувачів обирати подорожі відповідно до своїх інтересів та надає можливість регіону бути конкурентним на ринку туризму. Розвиток підприємництва та розвиток інших галузей економіки може позитивно вплинути на зростання доходів місцевого населення та економічне зростання регіону.

Донецька область має досить потужний промисловий потенціал і посідає друге місце серед інших регіонів за обсягом реалізованої промислової продукції. Тут видобувають кам'яну сіль, пісок та глину, кам'яне вугілля, камінь, сталь, чавун та інше.

Область має великий потенціал для розвитку аграрного сектору. Сільськогосподарське виробництво здійснюють 1,4 тис. підприємств (3% від загальної кількості підприємств в Україні), на які припадає понад 3% сільськогосподарського виробництва України [34].

Область має сировинну базу для розвитку харчової та переробної промисловості. Має експортний потенціал: у 2017-2018 роках область експортувала борошна, продуктів переробки зернових та зернопродуктів на суму 3,4 млн. доларів США; було експортовано 610 000 тонн зернопродуктів на суму 153 млн. доларів США [34].

В області збережені традиції з виробництва та переробки м'ясної продукції. Зокрема, у галузі свинарства Донецчина посідає 1 місце серед інших регіонів за вирощуванням свиней, 2 місце – за їх поголів'ям. Отже, необхідно вживати заходів щодо розвитку системи переробки сільськогосподарської продукції [34].

Основними проблемами у промисловому секторі економіки Донецького регіону слугують: низька роль малого та середнього підприємництва, залежність від зовнішньої торгівлі, переважна спеціалізація промислового комплексу на виробництві проміжних продуктів з низьким ступенем переробки сировини та невідповідність ступеню розвитку окремих видів економічної діяльності існуючому в регіоні попиту та потребі (з урахуванням наявної сировинної бази) [34].

Одним із гострих питань постає проблема високого рівня безробіття. Через велику кількість внутрішньо переміщених осіб, міграцію населення та, разом з тим, недостатню кількість кваліфікованих кадрів прослідковується занепад галузей економіки та бізнес середовища. Можливе вирішення проблеми – це підготовка висококваліфікованих кадрів, стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу та підтримка розвитку галузей з високим інноваційним і економічним потенціалом.

Однією з найсерйозніших проблем, що стримують економічний розвиток регіону, є втрата ключових транспортно-логістичних зв'язків як всередині

регіону, так і з іншими регіонами та країнами. Однією з найсерйозніших проблем, що стримують економічний розвиток регіону, є втрата ключових транспортно-логістичних зв'язків як всередині регіону, так і з іншими регіонами та країнами. Основні автомобільні транспортні мережі між півднем і північчю регіону були порушені, що призвело до різких змін у потоках пасажирів і товарів у регіоні. Ускладнилася логістика пасажирських залізничних перевезень. Повітряний простір був закритий для цивільних пасажирських і вантажних перевезень [34].

Необхідно вжити заходів для підвищення якості та доступності транспортних і логістичних послуг, а також для заохочення розвитку екологічно чистого транспорту.

Завдання на проекти регіонального розвитку оновленої, конкурентоспроможної економіки;

- Створення онлайн-ресурсу з питань допомоги зайнятості для мешканців об'єднаних територіальних громад.
- Оптимізація закладів професійної освіти.
- Реалізація публічних заходів, заходів освітньої та інформаційно-консультаційної спрямованості для суб'єктів малого та середнього підприємництва.
- Проведення інформаційних кампаній, спрямованих на реінтеграцію мешканців тимчасово окупованих територій.
- Розробка бренду Донецької області та брендинг територій громад регіону.
- Залучення інвесторів.
- Реконструкція та розвиток аеропорту «Краматорськ».
- Здійснення капітального ремонту автомобільних доріг загального користування місцевого значення.

Висока якість життя та людський розвиток. В туризмі висока якість життя та людський розвиток є дуже важливими факторами, оскільки без них

не може бути сталих туристичних потоків та розвитку туризму в цілому. Висока якість життя в туристичному регіоні забезпечує комфортні умови для туристів, що сприяє позитивному досвіду подорожі та збільшенню відвідувань. Якість життя включає у себе безпеку, чистоту, наявність необхідної інфраструктури, культурний рівень та інші фактори, які роблять перебування в туристичному регіоні комфортним та приємним.

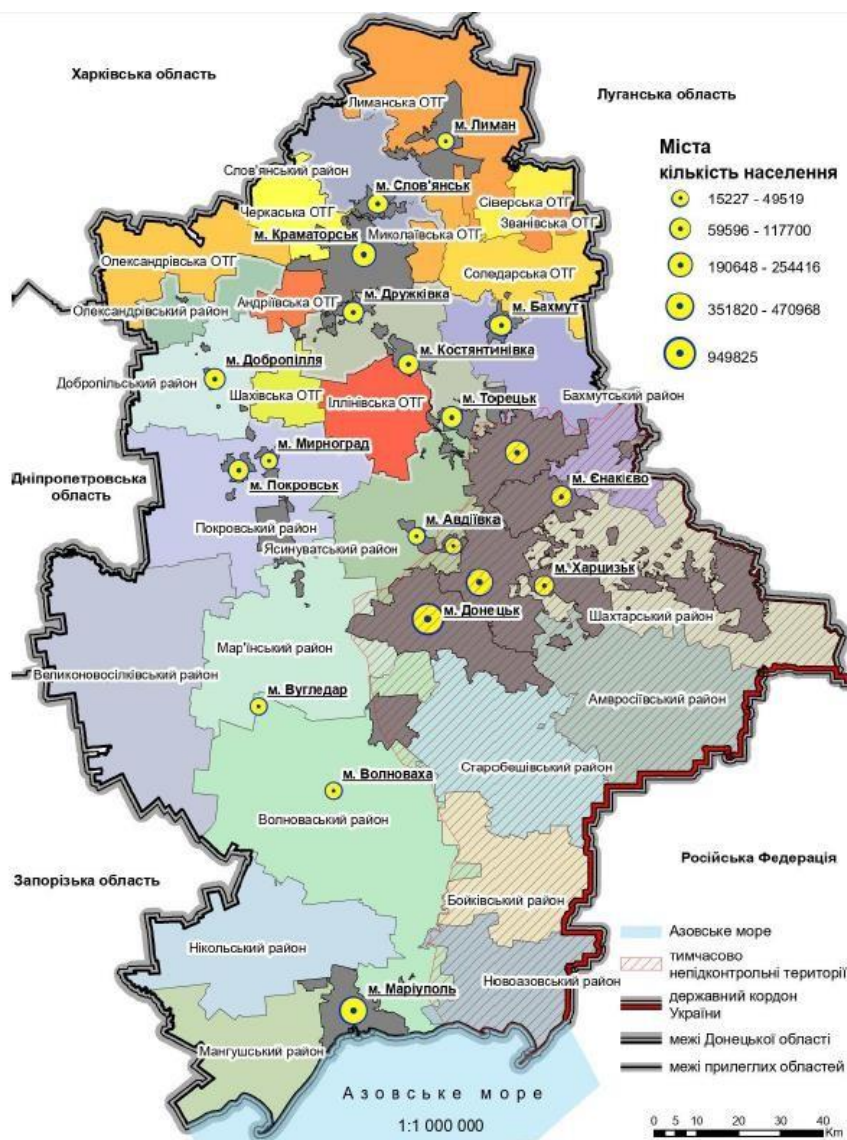

Рис. 3.1. Схема адміністративно-територіального устрою Донецької області з визначеними найбільшими населеними пунктами

За даними Державної служби статистики України, станом на 01.01.2019 на території області, включаючи тимчасово окуповану територію, проживають 4,2 млн. осіб. Протягом 2015-2018 років чисельність населення області скоротилась на 131,4 тис. осіб, через природне скорочення та посилення

міграційного відтоку населення (рис. 3.1). З початком повномасштабного вторгнення можна тільки уявити, наскільки ці цифри стали менше [14].

Проблемою є те, що велика частина ключових соціальних об'єктів залишається на непідконтрольній українській стороні території. Так, приміром, великі заклади охорони здоров'я високого рівня, котрі могли б обслуговувати понад 350 тисяч населення, залишились на тимчасово окупованих територіях. В результаті цього населення регіону не має можливості отримувати високоспеціалізовану медичну допомогу та вимушено звертатися до багатопрофільних обласних лікарень інших регіонів, особливо в період повномасштабного вторгнення, коли вузькі спеціалісти переїхали в більш безпечні області, а ті райони, котрі знаходяться близько до лінії розмежування бойових дій взагалі лишились майже без медичного супроводу. Тому, необхідністю є відновлення якісної системи надання медичних послуг на території Донецького регіону, підконтрольній українській владі, підвищення рівня загальної доступності медичних послуг на медикаментів у сільських громадах, посилення профілактичних заходів та підвищення якості життя людей, що потребують особливої соціально-медичної, психологічної та реабілітаційної допомоги.

Як було зазначено раніше, в результаті окупації значної частини Донецької області було втрачено вагому частину культурних закладів та спортивних об'єктів, а ті, котрі знаходяться на підконтрольних територіях потребують технічного переоснащення та реконструкції.

Донецька область має потужний туристично-рекреаційний потенціал: це курорти в місті Слов'янськ та Святогірськ, побережжя Азовського моря, унікальний спелеологічний санаторій «Соляна симфонія» в Соледарі та інші. Проте всі вони потребуються комплексного втручання та підтримки з реалізації заходів щодо покращення їх стану та розвитку.

Робимо висновки, що реалізація заходів покращення культурних послуг, стимулювання ефективного використання туристично-рекреаційного потенціалу, заохочення молоді до спорту та реконструкції спортивно-

культурних майданчиків є необхідністю для розвитку сектору туризму в Донецькій області.

Завдання на проекти регіонального розвитку якості життя:

- Реконструкція соціальних об'єктів.
- Облаштування території спортивних майданчиків.
- Проведення науково-освітніх семінарів, розрахованих на учнів-старшокласників, студентів та вчителів.
- Проведення спортивно-оздоровчих змагань, олімпіад, турнірів і показових виступів для аудиторії різної вікової групи і соціального статусу.
- Розбудова мережі молодіжних центрів, що підіймали б медіа грамотність, патріотизм та культурний рівень української молоді.
- Посилення ролі молоді в управлінських процесах Донецького регіону: зустрічі з представниками органів влади, стажування зацікавленої молоді в органах місцевого самоврядування.
- Спеціальні тренінги/курси подружнього життя в рамках цінностей української родини.
- Модернізація закладів охорони здоров'я, впровадження електронного документообігу. Створення відділень екстреної медичної допомоги, проведення капітального ремонту, реконструкції відділень лікарень.
- Створення відділення фізичної та реабілітаційної медицини для учасників АТО/ООС, ветеранів російсько-української війни та членів їх родини.
- Створення сучасних культурно-освітніх просторів та інформаційних центрів.
- Проведення ремонтно-реставраційних робіт на пам'ятках культурної спадщини, музеях та туристичних маршрутах.

- Виконання робіт із капітального ремонту та реконструкцій окремих об'єктів санаторно-оздоровчого комплексу, нове будівництво об'єктів комплексу.
- Розбудова сучасної спортивної інфраструктури області для підготовки спортсменів.
- Створення умов для проведення дозвілля у населених пунктах області.

Ефективне управління та безпека в умовах зовнішніх та внутрішніх викликів. Безпека туристів є одним з найважливіших факторів у туризмі. Туристи зазвичай шукають найбільш безпечні туристичні напрямки, де їхнє життя та здоров'я не будуть під загрозою. Тому ефективне управління та забезпечення безпеки туристів є надзвичайно важливим для збереження репутації туристичного напрямку та збільшення кількості туристів. Туристична галузь є залежною від природних ресурсів, таких як пляжі, гірські масиви, ліси та інші природні об'єкти. Ефективне управління цими ресурсами забезпечує їх збереження та збалансоване природокористування, що допомагає зберегти ці об'єкти для майбутніх поколінь туристів.

Бойові дії в регіоні негативно вплинули майже на всі аспекти регіонального розвитку, спричинивши великі людські жертви, руйнування житлового фонду, а також інфраструктури.

Більшість постраждалих від бойових дій – це цивільне населення, особливо жінки та діти (в тому числі внутрішньо переміщені особи). Як наслідок, існує ризик подальшого погіршення демографічної ситуації, ускладнення доступу до якісних послуг та інфраструктури, а також зростання загроз особистій безпеці населення в регіоні [34].

Загрозами для особистої безпеки населення регіону є зростання дискримінації та порушень прав людини (особливо в умовах війни), шкода здоров'ю та життю цивільного населення через забруднення території вибухонебезпечними предметами, зростання вуличної злочинності, поширення гендерно зумовленого та сексуального насильства, а також наявність великої кількості безпритульних котів. Тому необхідно вжити

заходів для підвищення місцевого потенціалу щодо запобігання, реагування та пом'якшення наслідків надзвичайних ситуацій, а також для забезпечення безпеки населення в приватних і громадських місцях [34].

Мешканці сільської місцевості регіону та населених пунктів уздовж лінії розмежування часто не мають практичного доступу до якісних адміністративних та соціальних послуг через віддаленість відповідних об'єктів. Ситуація ускладнюється нерозвиненістю системи електронного урядування, нездатністю більшості публічних послуг задовольнити потреби людей з інвалідністю та маломобільних груп населення, а також відсутністю бази даних надавачів соціальних послуг у новостворених муніципалітетах [34]. Успішні реформи децентралізації, спрямовані на максимальне наближення базових послуг до населення, а також секторальні реформи в інших країнах, у тому числі реформи системи соціального захисту (зокрема, прийняття стандартів послуг і створення центрів надання адміністративних і соціальних послуг в одній будівлі), могли б допомогти подолати ці наслідки. Модернізація державних послуг через розвиток систем електронного урядування та онлайн-сервісів також має важливе значення [34].

Завдання на проекти регіонального розвитку ефективного управління та безпеки в умовах зовнішніх та внутрішніх викликів:

- Створення центрів безпеки як постійно діючих органів управління.
- Забезпечення безпеки людей на узбережжі Азовського моря та водних об'єктах Донецької області.
- Удосконалення (з застосуванням новітніх технологій) централізованих автоматичних систем оповіщення населення.
- Проведення спеціальних заходів, направлених на запобігання і ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій та військових дій (розмінування території).
- Приведення наявних захисних споруд цивільного захисту у готовність для використання за призначенням, обладнання укриттів, доступних для

осіб з інвалідністю, жінок та чоловіків з дітьми, людей похилого віку та інших вразливих груп населення.

- Вжиття заходів для запобігання злочинності та правопорушень дорожнього руху.
- Заходи щодо безкоштовної стерилізації безпритульних тварин.
- Капітальний ремонт та реконструкція закладів системи соціального захисту населення області з урахуванням новітніх технологій.
- Благоустрій прилеглих територій.
- Відновлення критичної інфраструктури на лінії розмежування.
- Залучення студентів, котрі навчаються на архітектурних та будівельних спеціальностях для плану розбудови зруйнованих територій/мостів/об'єктів.
- Створення сервісів для роботи в онлайн режимі, у тому числі щодо надання адміністративних послуг.
- Забезпечення просторового планування, містобудівної та інвестиційної діяльності в об'єднаних територіальних громадах.

Екологічна безпека та збалансоване природокористування. Екологічна безпека та збалансоване природокористування в туризмі є важливими аспектами для збереження природного середовища та забезпечення сталого розвитку туризму. Недбале ставлення до природи та навколишнього середовища може призвести до екологічної катастрофи, що загрожує не тільки туристичній індустрії, а й загальній добробуту суспільства. Правильне природокористування та збереження біорізноманіття може допомогти зберегти природні ресурси та стимулювати розвиток екологічної туристичної індустрії. Збереження екосистем і природних ландшафтів, забезпечення екологічно чистого повітря, води та ґрунту, а також зменшення викидів та відходів можуть позитивно вплинути на якість туристичного. Природний туризм, який базується на збереженні природних ландшафтів, може стати важливим джерелом доходів для місцевого населення. Збереження природних

ресурсів та культурної спадщини може допомогти зберегти історичний та культурний потенціал регіону та привернути туристів.

Область має значне екологічне навантаження. Область посідає перше місце за обсягами викидів в атмосферу від стаціонарних джерел (31,5% від загальних викидів), друге – за обсягами накопичення відходів (6,9% від загальних викидів) та третє – за обсягами скидів забруднених стічних вод у поверхневі води (20,0% від загальних викидів). Ситуація ускладнюється недостатнім використанням сучасних технологій для зменшення впливу на навколишнє середовище на промислових підприємствах та в аграрному секторі. Тому вирішення екологічних проблем стає дуже важливим і стратегічним [34].

Першочергово, необхідно вжити певних заходів, які будуть спрямовані на зменшення шкідливих викидів в атмосферне повітря та викидів відходів у водні об'єкти.

Поводження з відходами є однією з найгостріших екологічних проблем Донецької області. Велика кількість промислових відходів, накопичених в регіоні, спричиняє антропогенний вплив на навколишнє середовище. Наявність в регіоні підприємств хімічної, коксохімічної, машинобудівної, чорної та кольорової металургії призвела до утворення та накопичення великої кількості відходів, що спричинило забруднення міських територій. Тому особлива увага має бути приділена вдосконаленню систем збору та переробки твердих побутових відходів, а також поведження з промисловими відходами [34].

Завдання на проекти регіонального розвитку екологічної безпеки та збалансованого природокористування:

- Розвиток автоматизованої системи моніторингу навколишнього природного середовища.
- Формування у молоді екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва.
- Реконструкція наявних очисних споруд.

- Побудова інженерних споруд для приймання, відведення та очищення поверхневих стічних вод.
- Розчищення водних об'єктів.
- Впровадження заходів щодо зменшення викидів в атмосферу на промислових підприємствах області.
- Висадка лісів та відтворення біологічно-ландшафтного різноманіття.
- Будівництво сміттесортувальних станцій.
- Модернізація промислових виробництв, запровадження маловідходних технологій та технологій перероблення відходів виробництва.
- Розвиток відновлювальних джерел енергії шляхом залучення і супроводу інвестиційних проектів у сфері альтернативної енергетики.

Отже, на основі вищевикладеного наведемо своє стратегічне бачення відновлення туристичної галузі Донецької області в перспективі до 2030 р. (табл. 3.2).

Місія відновлення туристичних подорожей в Донецькій області в повоєнний період повинна полягати у створенні образу регіону як одного з найуспішніших центрів туризму Сходу України.

Метою реалізації Стратегії є створення та розвиток сприятливих умов для просування продукції та послуг компаній, що діють або будуть діяти на території Донецької області, на вітчизняному та зарубіжному ринках, підвищення добробуту та якості життя населення Донецької області на основі розвитку туризму.

Таблиця 3.2

Проект Стратегії відновлення туристичних подорожей в Донецькій області в повоєнний період

Стратегічне бачення	Підсумкові показники
сталий, безпечний, доступний і добре відомий туристичний регіон, що пропонує різноманітність унікальних цілорічних	До 2030 року: - Збільшення прямого вкладу туризму у ВВП країни.
якісних вражень відвідувачам і широко розподіляє вигоду серед своїх громад.	- Збільшення чисельності туристів, які прибувають до регіону. - Підвищення рейтингу конкурентоспроможності Донецька у загальному рейтингу конкурентоспроможності міст України.

Стратегічні основи	Проміжний результат	Показники	Період
Зв'язок та інфраструктура	Відновлений зв'язок та ефективність процедур перетину кордонів.	Відновлення автошляхів та транспортної інфраструктури. Відновлення роботи закладів розміщення, туристичних баз та пунктів прокату туристичного спорядження та інвентарю. Відновлення роботи закладів ресторанного господарства. Відновлення повітряного сполучення з іншими країнами.	2023-2027
Якість стандарти	Підвищення якості обслуговування та прийняття мінімальних загальних стандартів	Приведені у відповідність стандарти обслуговування, включаючи європейські протоколи безпеки та гігієни. Підвищення індексу конкурентоспроможності подорожей та туризму	2023-2025
Маркетинг та брендинг	Поліпшення іміджу та позиціонування регіону як популярного туристичного напрямку.	Створення туристичного веб-порталу. Створення віртуального туру «Донеччина моя». Спільні з Європейським Союзом ініціативи з маркетингу та просування туризму в регіоні. Розробка туристичного бренду регіону	2024-2025
Цифровізація туристичної галузі	Популяризація цифрових послуг та формування довіри до цифровізації серед громадян, формування бажання користуватися онлайн-сервісами.	Забезпечення населення регіону доступом до широко смугового Інтернету. Впровадження глобальних електронних платіжних систем в туристичній галузі. Створення туристичних цифрових платформ і сервісів для надання онлайн-послуг, у тому числі з мобільних пристроїв.	2025-2028
Управління та інституції	Працюючий інституціональний механізм (керівний орган) для реалізації спільних регіональних туристичних ініціатив.	Створено тематичні кластерні об'єднання експертів для просування туристичного продукту регіону як в Україні, так і за її межами	2027-2030

Складено автором за матеріалами [34;36]

Згідно наведеного бачення Стратегії, буде прийнято поетапний підхід до її реалізації до 2030 року та пріорітизації ініціатив та проектів в межах стратегічних компонентів. На початковому етапі, з 2023 по 2025 рік, регіональні заходи будуть зосереджені на внутрішньому та внутрішньорегіональному туризмі. В табл. 3.3 наведено заплановані показники виконання Стратегії.

Основні індикатори виконання Стратегії відновлення туристичних
подорожей в Донецькій області в повоєнний період

№ з/п	Показник	2020	Прогноз на 2030
1	Кількість турагентів, од.	70	140
2	Кількість екскурсиводів, осіб	3	15
3	Кількість колективних засобів розміщення, од.	65	150
4	Кількість місць в колективних засобах розміщення, од.	7396	12200
5	В'їзні туристи	0	1 000
6	Виїзні туристи	14 494	60 000
7	Внутрішні туристи	4178	30 000

Другий етап, з 2024 по 2028 рік, буде зосереджений на залученні міжнародних ринків з високими витратами за рахунок покращення повітряного сполучення та розробки спільних туристичних продуктів. На останньому етапі, починаючи з 2027 року, буде розглянуто питання щодо розширення у бік другорядних напрямків щодо створення та просування туристичних кластерів. Для підтримки цього напрямку буде розроблено регіональну структуру інвестицій у туризм, що охоплює регіональні проекти та ініціативи, які мають бути реалізовані протягом перших п'яти років періоду реалізації Стратегії.

Передбачається поетапний підхід до розробки найбільш підходящої інституційної структури на основі прогресу, досягнутого з часом. Першим кроком будуть сформовані цільові групи експертів, орієнтовані на потреби, на тематичному або кластерному рівні для подальшої розробки регіональних проектів та ініціатив у рамках стратегічних напрямів. Коли прогрес буде достатнім, можна буде створити незалежну регіональну туристичну агенцію із загальними механізмами фінансування.

Враховуючи багатоплановий характер туристичного сектору, особливу увагу буде приділено створенню ефективного механізму для координації між широким колом зацікавлених сторін, включаючи державні установи, приватний сектор, наукові кола та громадянське суспільство. Зусилля будуть спрямовані на мобілізацію більшого фінансування з широкого кола джерел, у тому числі від партнерів розвитку, державного бюджету, приватного сектору

тощо. Крім того, буде розглянуто питання про створення регіонального інвестиційного фонду для підтримки інвестицій у туризм регіонального масштабу.

3.2. Розробка віртуального туру як інноваційного інструменту активізації відновлення туристичного потенціалу Донецького регіону

Віртуалізація туризму – це інноваційний процес, який перетворює традиційний туризм на більш сучасний та зрозумілий для сьогоденного суспільства за допомогою цифрових технологій. Він включає в себе створення віртуальних турів, використання віртуальної реальності для віртуальних подорожей, розробку нових туристичних сервісів з використанням технологій. Цей процес допомагає розширити можливості туризму, збільшити доступність та привабливість туристичних об'єктів, сприяє покращенню комунікації між туристами та місцевими громадами та інноваційно розвиває сферу подорожей.

Віртуалізація стала новим подихом у туризмі завдяки її здатності долати географічні, фінансові та безпекові бар'єри, надаючи людям доступ до визначних місць, культурних пам'яток та природних див навіть у складних умовах. Особливо важливим це стало для таких регіонів, як Донецька область, де традиційний туризм обмежений через наслідки війни, пошкоджену інфраструктуру та ризиковані для відвідування території.

Віртуальні тури дозволяють туристам безпечно ознайомитись з ризиковими або важкодоступними місцями, що особливо актуально для постконфліктних/повоєнних територій, де розмінування та відновлення інфраструктури можуть зайняти тривалий період часу.

Завдяки цифровим технологіям можливо «увіковічити» культурні пам'ятки у віртуальній формі, навіть якщо вони постраждали або зруйновані. Це дозволяє передати історичну та культурну цінність наступним поколінням і популяризувати національну спадщину та ідентичність.

Віртуальні тури дозволяють охопити ширшу аудиторію з різних куточків світу, яка, можливо, не змогла б відвідати ці місця особисто. Такі

інноваційні рішення приваблюють молодь, технологічно обізнаних користувачів та людей з обмеженими можливостями. Тим більше коли в цей історичний час Україна постала на міжнародній арені як сильна і незламна держава, все більше людей і надалі будуть хотіти пізнати нас та заглибитись у історію та перехід воєнних дій та злочинів росії.

Віртуальні тури дозволяють зменшити навантаження на екосистеми, зберігаючи природні ресурси, зменшуючи кількість відвідувачів на вразливих територіях і знижуючи негативний вплив масового туризму на довкілля. Ця ідея гарно відображується для сталого туризму та екології вцілому.

Це допоможе зберегти та посилити інтерес до регіону, сприяючи підготовці туристів до його відвідування в майбутньому. Це створює позитивний імідж регіону на міжнародній арені, залучаючи потенційних інвесторів і відвідувачів, коли туристичний сектор буде готовий до повного відновлення.

Тож, віртуалізація стає ефективним інструментом для просування туризму, відновлення інтересу до постраждалих регіонів та збереження культурних і природних об'єктів. Вона відкриває нові перспективи для розвитку туризму, надаючи сучасний, безпечний і сталий підхід до залучення туристів.

Ми би хотіли представити розроблений віртуальний тур «Донеччина моя», як можливий інструмент активізації відновлення туристичного потенціалу Донецького регіону (табл 3.4).

Таблиця 3.4

Опис віртуального туру «Донеччина моя» [19]

Основна мета віртуального туру:	Збереження і популяризація унікальної спадщини Донецької області, відновлення її туристичного потенціалу в умовах обмеженого доступу. Популяризація регіону закордоном в інтерактивній формі, шляхом створення віртуального туру.
Проблема, на вирішення якої спрямована розробка віртуального туру:	Розробка віртуального туру «Донеччина моя» спрямована на вирішення проблеми обмеженого доступу до туристичних ресурсів та культурної спадщини Донецької області, зумовленої воєнними діями, замінованістю територій, зруйнованою інфраструктурою та загальним зниженням туристичної привабливості регіону. Через високі ризики та нестабільну ситуацію, більшість людей сьогодні не мають можливості безпечно відвідувати цю частину України, навіть незважаючи на її багатий культурний і природний потенціал. Віртуальний тур «Донеччина моя» допоможе подолати ці

	обмеження, забезпечуючи доступ до визначних пам'яток, історичних місць та природних красот регіону в цифровому форматі. Проект дозволить зберегти та популяризувати культурну спадщину Донеччини, підтримати локальний туризм через онлайн-ознайомлення та залучення нових аудиторій, які в майбутньому, після стабілізації ситуації, зможуть відвідати регіон особисто.
Перелік заходів передбачених проектом:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Визначення об'єктів, що входять в тур. 2. Розробка та зйомка елементів, що входять в тур. 3. Монтаж та публікація віртуального туру на різних соціальних платформах. 4. Презентація створеного туру.
Чому саме цей проект повинен бути реалізованим і яким чином його реалізація вплине на розвиток міста та громади:	Проект віртуального туру «Донеччина моя» повинен бути реалізований через його великий потенціал для підтримки культурної ідентичності, економічного відновлення та соціальної інтеграції регіону. В умовах повоєнного відновлення цей проект стане інноваційним інструментом для популяризації Донеччини, а також надасть можливість привернути увагу до історії, культури та природних багатств, які наразі є недоступними для широкої аудиторії через ризики і пошкоджену інфраструктуру. Загалом, реалізація віртуального туру може стати символом відродження регіону, підтримати його туристичний потенціал та позитивно вплинути на соціальний і економічний розвиток, зміцнюючи зв'язок між громадою, туристами та культурною спадщиною Донеччини.
Чи носить проект капітальний характер:	Проект не носить капітальний характер
Обґрунтування бенефіціарів проекту:	<p>Місцева громада. Туристи. Органи місцевого самоврядування та державні установи. Освітні установи та культурні інституції. Міжнародна спільнота та організації-партнери. Усі жителі та гості міста .</p>
Інформація щодо очікуваних результатів в разі реалізації проекту. Якісні та кількісні показники.	<p>Кількісні показники:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Створено віртуальний тур «Донеччина моя». • Залучення інвесторів для відновлення туристичної інфраструктури. <p>Якісні показники:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Всі охочі не залежно від віку та національності можуть дізнатись більше про Донецький регіон • Підвищення впізнаваності регіону на міжнародному рівні. • Підтримка місцевих громад через розвиток цифрового туризму.
Місце реалізації :	Міста Донецької області
Орієнтовна вартість (кошторис) проекту:	<p>Зйомка віртуального туру 100 000 грн. Монтаж та публікація віртуального туру на різних Інтернет-платформах 40000 грн. Придбання окулярів віртуальної реальності 5 000 грн. Створення промоційного відео-ролику 30 000 грн. Виготовлення промоційного буклету з інформацією про новий віртуальний тур 30 000 грн. Непередбачувані витрати 10% 20500 грн. Разом: 225 500 грн.</p>

«Донеччина моя» – це унікальний віртуальний тур, який дозволяє всім охочим побачити красу та культурну спадщину Донецької області, незалежно від відстані чи обмежень. Цей тур створено для популяризації

регіону після війни, наголошуючи на його багатій історії, природній красі та готовності до відновлення.

Логотип – це стилізоване зображення крейдяних скель Святогір'я з соняшником, як символом відродження (рис.3.2).

Слоган – «Відчуй серце Донеччини крізь час і простір».

Рис.3.2. Логотип віртуального туру «Донеччина моя»

Щодо каналів просування віртуального туру, вони будуть наступними:

1. Соціальні мережі:

- Instagram/Facebook: Серія постів із 3D-зображеннями ключових об'єктів, таких як Святогірська лавра, крейдяні гори, музеї.
- ТікТок: Короткі відео з інтерактивними елементами, які показують, як "зайти" у віртуальний тур.
- YouTube: Промо-ролик з кадрами турів, що демонструє регіон до і після відновлення.

2. Сайт туру:

- Інтерактивна мапа Донеччини.
- Кнопка для входу у віртуальний тур із підтримкою VR/AR.
- Історії місцевих жителів, опис туристичних маршрутів.

3. Міжнародні туристичні виставки – презентація 3D-туру на міжнародних форумах, таких як ITB Berlin, World Travel Market у Лондоні.

4. Місцева промоція – співпраця з музеями, школами та університетами для популяризації «Донеччина моя» серед українців.

Контент для створення віртуального туру має включати в себе наступні елементи:

1. Відео та фото

- Відео 360° з природними та культурними пам'ятками регіону.
- Фотогалерея «До і після»: краєвиди до війни, процес відновлення, сучасний вигляд.
- Історії – серія постів про видатних діячів Донеччини, традиції та кухню регіону.

2. Цифрові елементи – віртуальний гід, що «говорить» голосом місцевих мешканців.

3. Партнерства

- Туристичні організації: UNWTO, локальні асоціації туризму.
- Технологічні компанії: Створення платформи за підтримки розробників VR/AR (Meta, HTC).
- Грантові програми: Міжнародна допомога для цифровізації культури та відновлення туризму.

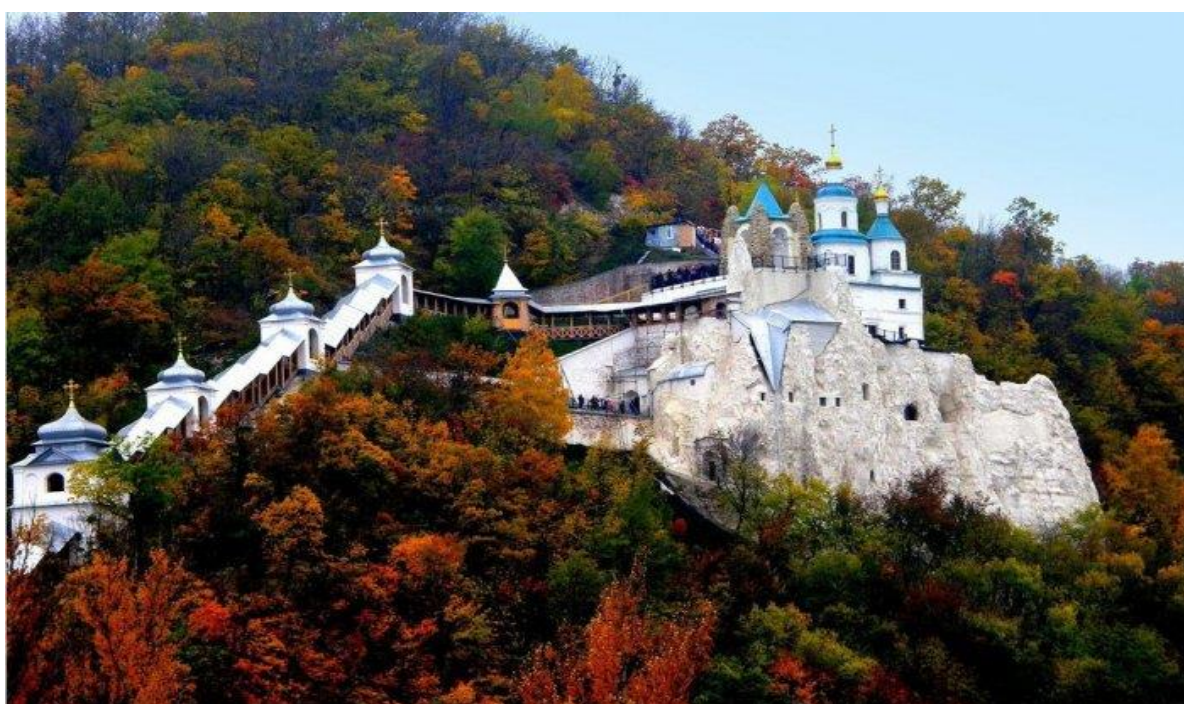
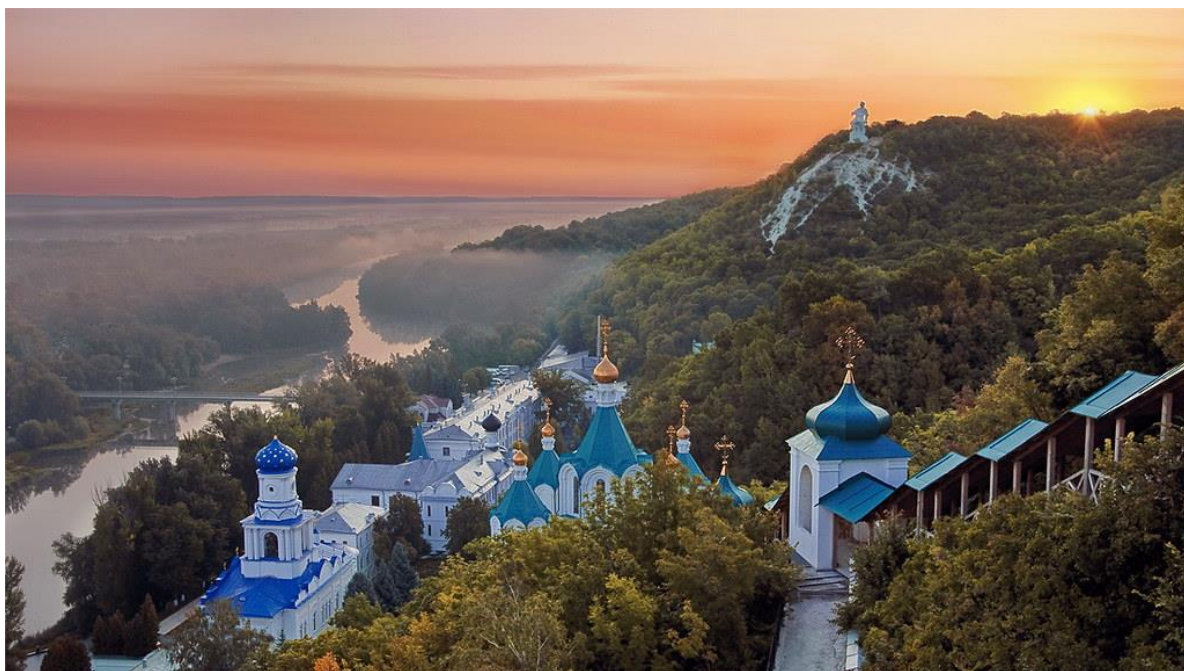
Для реалізації віртуального туру «Донеччина моя» необхідно відібрати низку видатних пам'яток та локацій, які відображають культурну, природну та архітектурну унікальність Донеччини. Ці місця є справжніми перлинами регіону, що вражають своєю красою та самобутністю, і здатні зацікавити широке коло аудиторії. Наведений нижче список включає локації, які найкраще демонструють багатогранність та колорит Донецького регіону.

Природні локації:

- Національний природний парк «Святі гори» та Свято-Успенська Святогірська лавра.

У Національному природному парку «Святі гори» загальною площею понад 40 тис. га знаходяться крейдянні гори, де ростуть рідкісні рослини. Також в парку живе 256 видів тварин, 50 з яких занесено до Червоної книги країни. Національний природний парк «Святі гори» має важливе історико-археологічне значення. Тут знаходиться 129 об'єктів археології та 73 історичні пам'ятки. У 1980 р. на території Свято-Успенського монастиря був створений Святогірський державний історико-архітектурний заповідник.

Основою комплексу пам'яток заповідника служить Свято-Успенська Святогірська лавра (XIII – XVI ст.), розташована на правому березі річки Сіверський Донець [18].

- Кам'яні могили.

Урочище «Кам'яні Могили» – це своєрідна мініатюрна гірська країна, яка створює різкий контраст із навколишніми степами завдяки своїй монументальній величі. Ця територія багата на природні скульптури та кам'яні утворення, що нагадують фантазії митців. Тут є невеликі гроти, мальовничі долини й казкові пейзажі, що заворожують своєю красою.

З давніх-давен урочище було культовим місцем для представників

ямної, катакомбної та зрубної культур. Його оточують поховальні кургани, залишені стародавніми цивілізаціями. Заповідник також є домівкою для унікальної флори: з майже 500 видів рослин деревій голий і волошка несправжньооблідолускова є вузькоареальними ендеміками, які не зустрічаються більше ніде. Папороть-вудсія альпійська теж є рідкісною й не зростає ближче ніж за 1000 км від цієї території.

Фауна урочища також вражає різноманітністю: тут мешкають лисиці, зайці, їжаки, сліпаки, різні види ящірок та гризунів, а також степова гадюка, водяний та звичайний вужі. Комахи заповідника представлені близько 3000 видами, що робить його одним із найбагатших місць регіону для вивчення тваринного світу [21].

- Клебан-Бик: Регіональний ландшафтний парк.

Регіональний ландшафтний парк «Клебан-Бик» – це унікальна природна територія в Донецькій області, відома своїм мальовничим краєвидом і геологічними, біологічними та історико-культурними особливостями. Парк розташований навколо Клебан-Бицького водосховища та оточений мальовничими пагорбами, крутими схилами й долинами, що створює захопливий вид. Пейзажі парку особливо привабливі завдяки контрасту між степами та водоймами, а також унікальним скельним утворенням.

У парку можна побачити виходи рідкісних червоних девонських пісковиків, яким близько 350 мільйонів років. Це геологічне багатство надає парку наукової цінності, привертаючи увагу геологів та туристів, що цікавляться історією Землі. Парк є домом для численних видів рослин і тварин, деякі з яких є рідкісними або ендемічними для цього регіону. Тут можна побачити типові степові рослини, а також рідкісні види, що охороняються. Серед тваринного світу є представники рідкісних комах, плазунів і степових птахів.

Парк є важливим місцем для дослідження історії та культури регіону. На його території знайдено археологічні пам'ятки, що свідчать про давнє заселення цих земель [25].

- Білокузьминівські скелі.

Крейдяні скелі Білокузьминівки або по-науковому Скелеподібне оголення верхньої крейди є геологічною пам'яткою природи місцевого значення. 90 мільйонів років тому з дна доісторичного океану Тетіс вийшло назовні крейдиане відкладення, що утворилося з морських організмів з вапняковим скелетом. Висота крейдяних скель Білокузьминівки близько 25 метрів. Довжина підніжжя – 120м. Тут з роками утворилася низка ніш та печер. Скелі лише в рідких місцях покриті рослинністю, а загалом вони голі і мають різні відтінки кольорів: від білого до сірого. У 1960 році поряд із скелями було знайдено стоянку первісних людей часів палеоліту. Козакам і радянським військовим під час війн скелі слугували в якості оглядової вежі [6].

- Блакитні або Голубі озера на Лиманщині.

Блакитні озера – це рукотворні кар'єри, що утворилися внаслідок видобутку піску Краснолиманським кар'єроуправлінням. Під час розробки піску кар'єри поступово наповнюються водою, надалі використовують метод гідронамиву. Розробка Краснолиманського родовища четвертинних пісків почалася в 1943 році. У повоєнні роки пісок був вкрай необхідною сировиною для відновлення зруйнованого війною Донбасу.

Чиста та прозора вода разом з білим піском створює ефект «блакитної води», що й дало назву привабливим озерам, які притягують до себе, немов

магніт, туристів. Найбільш відомі Блакиті озера розташовані між с. Щурове та Зеленим Клином (мікрорайоном м. Лиман). По узбережжю розташовано понад 15 баз і комплексів для відпочинку, а також окремі облаштовані пляжі. Два штучні озера знаходяться ще в іншому напрямку від Лиману, по дорозі на Сіверськ, Бахмут – пляж «Варадеро» і заміський комплекс «Акваторія-Лиман» [7].

Культурні пам'ятки:

- Меморіальний музей-садиба В.І. Немировича-Данченка та М.О. Корфа.
Меморіальний музей-садиба Володимира Івановича Немировича-

Данченка (відділ Донецького обласного краєзнавчого музею) – пам'ятка національного значення України – знаходиться в селі Нескучне Великоновосілківського району Донецької області й був відкритий 1992 року, згідно з рішенням Донецького обласного виконкому. Відкривши двері меморіального музею-садиби Володимира Немировича-Данченка та Миколи Корфа, ви потрапите у світ двох видатних людей: драматурга, письменника, режисера та видатного діяча народної освіти ХІХ століття, вченого-педагога. Саме у цьому будинку навіки поєднані освіта та культура. Біля будівлі Вас зустріне 100-річний каштан. В експозиціях ви ознайомитеся з еволюцією ручки, посидите за партою ХІХ століття; побачите рідкісні театральні та особисті речі [15].

- Великоанадольський музей лісу.

Великоанадольський музей лісу унікальний тим, що це єдиний в Україні музей, присвячений лісовому господарству, розташований у серці штучно створеного Великоанадольського лісу — одного з перших таких проєктів у степовій зоні. Музей демонструє історію лісового господарства Донеччини, технології вирощування лісів та інструменти, які використовували лісівники у різні періоди. Великоанадольський ліс є унікальним осередком флори і фауни, який гармонійно інтегрувався у степову екосистему. У музеї розповідається про численні види рослин і тварин, що тут мешкають [15].

- Меморіальний комплекс «Саур-Могила».

На Донеччині біля міста Сніжне височить над місцевістю курган Савур-Могила. На вершині його височить пам'ятник воїнам, полеглим у Велику Вітчизняну війну. Навколо кургану збереглися ділянки незайманої ковилового степу, по балках вціліли байрачні ліси з їх дикими мешканцями. На сьогоднішній день це територія природно-заповідного ландшафтного парку. Відвідавши ці місця, можна ознайомитися з героїчним історичним минулим, побачити первозданну красу ковилового степу, дізнатися багато про природу Донецького краю [32].

- Соляні шахти в Соледарі.

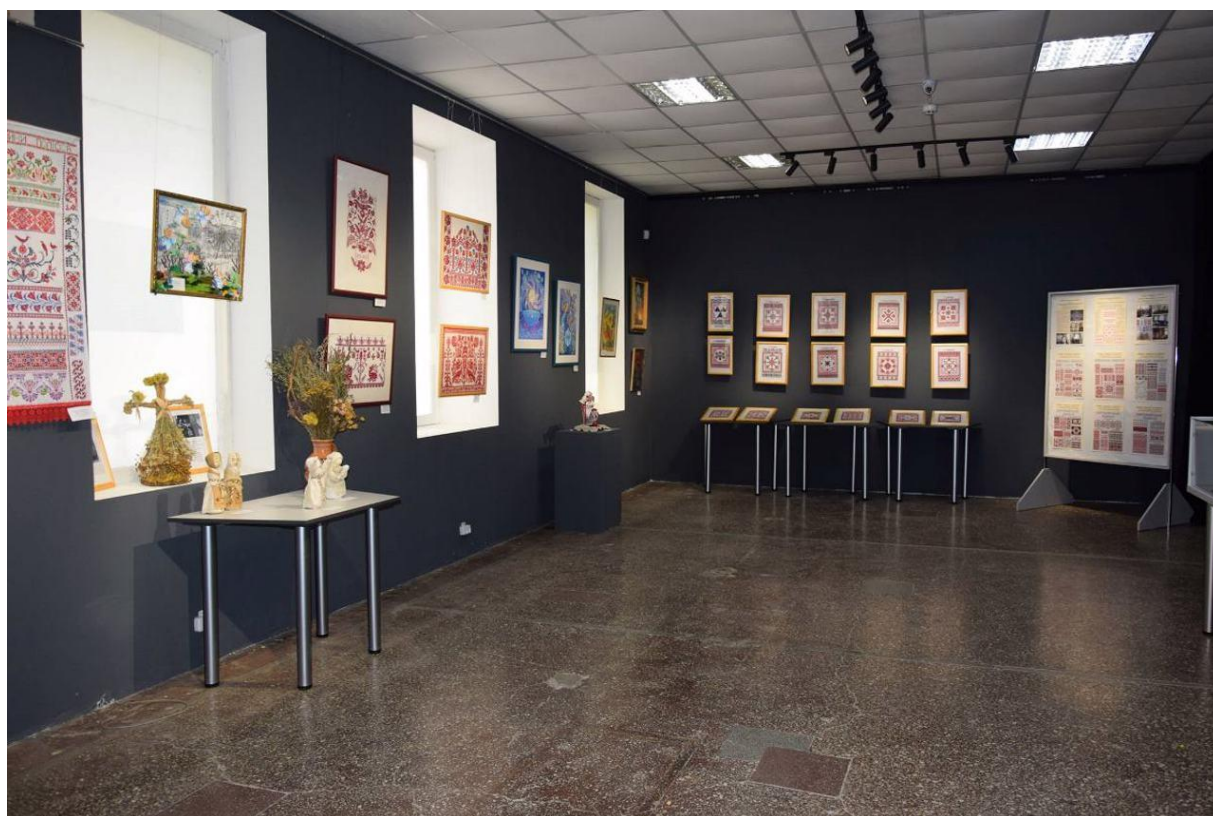
Соляні шахти Соледара – це одна з найвражаючих пам'яток України. Глибоко під землею розташовані кілометри соляних тунелів і печер, створених природою і людиною. Шахти вражають своїми масштабами, кристалічною чистотою та химерними соляними утвореннями [33].

- Донецький обласний краєзнавчий музей (м.Краматорськ).

Новий Донецький обласний краєзнавчий музей – це своєрідна лабораторія пошуків ідентичностей притаманних регіону; критичного погляду на домінуючі уявлення; досліджень, що відбуваються не лише за лаштунками експонування, але й під час виставки, разом із публікою, за участю відвідувачів [15].

На нашу думку, віртуальний тур «Донеччина моя» може стати потужним інструментом для активізації відновлення туризму в Донецькій області, особливо в умовах, коли регіон стикається з викликами, пов'язаними з військовими діями та післявоєнним відновленням.

Донеччина багата на історичні пам'ятки, природні ландшафти та унікальні культурні об'єкти. Віртуальний тур дозволить зберегти ці скарби у цифровому форматі, навіть якщо вони зазнали пошкоджень. Завдяки інтерактивним технологіям туристи зможуть досліджувати такі об'єкти, як Святогірська лавра, унікальні крейдянні скелі, старовинні промислові об'єкти, музеї та меморіали.

Віртуальний тур демонструє потенціал для відновлення інфраструктури та розвитку нових туристичних продуктів. Інвестори отримують змогу ознайомитися з потенційними об'єктами для реконструкції або створення нових туристичних маршрутів, не відвідуючи регіон особисто.

Віртуальний тур може залучити туристів з усього світу, які цікавляться регіоном, але поки що не можуть відвідати його через безпекові обмеження. Він сприятиме розвитку нового сегмента – цифрового туризму, що відповідає сучасним трендам сталого розвитку, оскільки не має впливу на

довкілля.

Регіон, який демонструє свою культурну цінність та красу через сучасні технології, стає більш привабливим для туристів, партнерів та медіа. Це допоможе подолати стереотипи та негативний імідж, пов'язаний із військовими діями.

Віртуальні тури можуть стати основою для розробки нових туристичних маршрутів та оцінки об'єктів, які потребують відновлення. Туристичні компанії отримують інструмент для просування напрямків та залучення туристів, як тільки регіон стане безпечним для відвідування.

Реалізація віртуального туру може виглядати наступним чином:

1. Створення інтерактивної платформи з використанням технологій 360° фото- і відеозйомки, 3D-моделей та VR-технологій.
2. Співпраця з місцевими громадами, музеями та істориками, щоб забезпечити достовірність інформації.
3. Просування проєкту через соцмережі, туристичні виставки та міжнародні платформи.
4. Залучення грантів і міжнародної підтримки для фінансування створення і підтримки віртуального туру.

Отже, віртуальний тур Донеччиною може стати важливим інструментом для збереження історії, підтримки економіки регіону та підготовки до відновлення туризму після завершення конфлікту. Це сучасний спосіб залучити увагу до регіону, інтегрувати його в глобальний туристичний контекст і підтримати місцеві громади.

ВИСНОВКИ

В своїй роботі ми дійшли наступних висновків.

1. Для ефективного планування та розвитку туризму в регіоні необхідно проводити дослідження, щоб визначати сильні та слабкі сторони, можливості та загрози. Методика проведення досліджень туристичної діяльності регіону може включати такі етапи: формулювання проблеми дослідження, вибір методів дослідження, збір даних та їх аналіз, формулювання висновків та рекомендацій, врахування демографічних, психографічних, географічних, поведінкових, технологічних та маркетингових критерій. Для розробки методичних рекомендацій з аналізу та сегментації ринку туристичних послуг був запропонований варіант алгоритму аналізу та сегментації регіональних туристських потоків на основі системного підходу. Він базується на аналізі регіональних туристичних потоків (їх направленні та категорії), розподілу за цілями дослідження, що в свою чергу розгалужуються по меті відвідування, засобам харчування, транспорту, тривалості перебування та потенціалу туристичного регіону. Методичні рекомендації щодо сегментації регіональних туристичних потоків можуть включати: чітке визначення структури за категоріями відвідувачів з урахуванням регіональної специфіки, розробка адміністративних заходів та спеціального реєстру колективних засобів розміщення, класифікація земель та туристичних об'єктів.
2. Маючи багату культурну спадщину, різноманітні природні ресурси та унікальну туристичну пропозицію, Україна має потенціал стати одним з основних гравців на світовому туристичному ринку. Сучасний стан розвитку українського туризму є дуже суперечливим. З одного боку, ситуацію в українському туристичному секторі можна охарактеризувати як кризову через нерозвиненість інфраструктури (повітряного, наземного та морського транспорту, туристичної інфраструктури), недостатньо сприятливий бізнес-клімат, низький рівень інформаційно-комунікаційних технологій, недосконалу державну політику та недостатньо сприятливий клімат для

туристичного сектору (пріоритетність туризму, міжнародна відкритість, екологічна стабільність). З іншого боку, відомо, що Україна має значну історико-культурну спадщину та відповідні природні ресурси, які можуть задовольнити туристичні та рекреаційні інтереси туристів.

Будівництво туристичних об'єктів та кількість туристичних організацій стрімко зростає по всій Україні. Україна посіла 76 місце в Індексі глобальної конкурентоспроможності 2014-2015 років (84 місце минулого року). В Індексі глобальної конкурентоспроможності 2015-2016 років Україна посіла 79 місце зі 140 країн. Українські банки посіли найнижчі позиції за рівнем довіри –140 з 140, ефективністю державного сектору – 130 з 140 та податковим навантаженням на підприємства – 118 з 140. В Індексі глобальної конкурентоспроможності 2016-2017 Україна посіла 85 місце зі 138 країн. В Індексі глобальної конкурентоспроможності 2017-2018, опублікованому в січні 2018 року, Україна дещо піднялася (на чотири позиції) до 81-го місця. У 2019 році Україна опустилася на дві позиції порівняно з 2018 роком і посіла 85 місце зі 141 країни. Загальний внесок туризму у ВВП склав 4,4% у 2021 році, а загальний внесок у зайнятість населення показав 7,1% від загальної кількості робочих місць. Міжнародні витрати відвідувачів склали 30,0 млрд.грн. (1,4% від загального обсягу експорту), а внутрішні – 152,6 млрд.грн. Що стосується в'їзного туризму, ми бачимо позитивну динаміку прибуттів, з невеликим спадом у 2019 році. Виїзний туристичний потік має зовсім іншу динаміку. Кількість українців, які виїжджають за кордон, стабільно зростала протягом аналізованого періоду, з невеликим спадом у 2020 році.

3. Згідно проведеному SWOT-аналізу, найсильнішими сторонами нашої країни, на нашу думку, є: безвізовий режим з Європейським союзом; відкритість країни до міжнародного співробітництва; унікальна етнічна культура та відома у світі кухня; культурна спадщина. Найслабшими сторонами, а саме тими, чия слабкість була посилена впливом загроз, або не була виправлена впливом можливостей, є: нестабільна політична ситуація та війна; недосконалість законодавства в області туризму; низький рівень якості

туристичної інфраструктури. Можливостями, які б принесли розвитку міжнародного туризму нашої країни максимальну користь, а саме задіяли б сильні сторони нашої країни а також виплавили слабкі сторони, є: інвестування у туристичну галузь України; розробка нових туристичних продуктів: багаті культурні та природні ресурси країни пропонують широкий спектр можливостей для розвитку нових туристичних продуктів, таких як сільський туризм, винний туризм та медичний туризм; міжнародне співробітництво у сприянні подоланню військового конфлікту. Найнебезпечнішими загрозами, які можуть знищити користь від сильних сторін та посилити слабкі сторони, є: економічна нестабільність: нестабільна економічна ситуація в Україні та коливання обмінного курсу можуть відлякувати міжнародних відвідувачів та інвесторів від туристичної галузі; створення іміджу небезпечної для туризму країни через довготривалу війну з РФ; конкуренція: Україна стикається з жорсткою конкуренцією з боку інших країн регіону, таких як Польща, Угорщина та Румунія, які також пропонують подібні туристичні продукти та послуги. Для повного використання туристичного потенціалу країни необхідно усунути існуючі слабкі сторони, використати нові можливості та зменшити потенційні загрози. Для цього необхідна ефективна стратегія розвитку туризму, яка вирішує проблеми, що стоять перед сектором, і максимізує його потенціал для зростання і розвитку.

4. Динаміка туристичних потоків Донецької області демонструє, що до початку війни в області кількість внутрішніх туристів, які обслуговуються туроператорами і турагентами складала 32,2 тисячі осіб. Але у 2014 році, з початком військової агресії Росії проти України, ця цифра знизилась приблизно у 4 рази. Починаючи з 2016 року ми бачимо невелике зростання в динаміці туристичних потоків Донецької області, проте зрозуміло, що внутрішній туризм знаходиться в критичному стані через військові дії. З того часу ситуація поступово покращувалась, але нового удару завдала пандемія COVID-19. Донецький регіон має значний ресурсний потенціал для розвитку туризму. Серед основних ресурсів можна виділити наступні: природні,

історико-культурні, географічне положення та транспортна інфраструктура, спортивно-рекреаційні можливості. До Державного реєстру нерухомих пам'яток України в Донецькій області занесено 14 пам'яток культури національного значення та 83 пам'ятки місцевого значення. У 2013 році в Донецькому обласному краєзнавчому музеї було зареєстровано 133 заклади культури, освіти та науки. Ця кількість змінювалася під час військового наступу росії на Україну та розвитку регіону. Кількість колективних засобів розміщення на 2020 рік складала 64 одиниць. У 2020 році відбувся запуск проєкту «Мандруй Україною» (в форматі фестивалю) під проводом Державного агентства розвитку туризму для популяризації цікавих локацій Донеччини: м. Святогірськ, завод ігристих вин «Артвайнері» у Бахмуті, соляні шахти у Соледарі, Білокузьминівські крейдяні скелі регіонального ландшафтного парку «Краматорський», заповідник «Кам'яні могили», регіональний ландшафтний парк «Клебан-бик», меморіальний музей-садиба ім. В.І. Немировича-Данченка та М.О. Корфа, а також культурну столицю України 2021 – м. Маріуполь.

5. Через військовий конфлікт між росією та Україною і тимчасову окупацію частини регіону туристичний потенціал Донецької області значно знизився. Багато туристичних об'єктів було зруйновано або пошкоджено, інфраструктура, що підтримує туризм, не розвивається, а загрози для туризму зросли. Тому відновлення та розвиток туризму в Донецькій області потребує значної роботи з відновлення зруйнованих туристичних об'єктів, підвищення рівня захисту туристів та розробки нових туристичних маршрутів і форм туризму.

Окупація значної частини Донецької області призвела до втрати багатьох культурних і спортивних об'єктів, а ті, що залишилися на підконтрольних уряду територіях, такі як театри, музеї, спортивні майданчики, стадіони та бібліотеки, потребують покращення. Бойові дії на території області негативно впливають на усі сфери регіонального розвитку. Внаслідок цього виникли проблеми з: водозабезпеченням, зручним соціально-

адміністративним забезпеченням, екологією, знищенням культурної спадщини, втрату природно-туристичних локацій на тимчасово окупованих територіях та релігійних споруд, розташованих в регіоні, критичним станом транспортної інфраструктури.

Для відновлення туризму в Донецькій області муніципалітетам і туристичним операторам необхідно знайти нові підходи до просування туризму в регіоні з урахуванням нових умов і викликів. З цією метою туристичні ресурси Донецької області, проаналізовані в цьому дослідженні, можуть слугувати пріоритетною сферою для процвітання гостинності та туризму в регіоні. Потенціал для відновлення туризму в Донецькій області може включати наступне: врахування досвіду країн, які пережили військовий конфлікт, надання максимально можливої безпеки через ряд спеціальних заходів, за діяння фінансових інвестицій та грантів, розробки маркетингової стратегії та розвинутих туристичних пропозицій, відновлення туристичної інфраструктури.

6. Розглянуто актуальні проблеми, які стоять на шляху відновлення туристичної діяльності в Донецькій області, та визначено їхній комплексний вплив на перспективи розвитку регіону. Основними перешкодами є значні руйнування туристичної інфраструктури, що унеможливають повноцінний прийом відвідувачів і організацію туристичних маршрутів. Замінованість територій і відсутність безпечного доступу до багатьох природних і культурних пам'яток є ще однією критичною проблемою, яка потребує термінових заходів із розмінування. Також наголошено на скороченні туристичних потоків, яке зумовлене як небезпекою воєнних дій, так і зниженням платоспроможності населення. Екологічні наслідки війни, такі як забруднення довкілля, пошкодження природних ландшафтів і загроза зникнення унікальних екосистем, погіршують туристичну привабливість регіону та створюють додаткові виклики для його відновлення. Для вирішення зазначених проблем необхідно розробити комплексну стратегію, яка включатиме відновлення інфраструктури, забезпечення безпеки шляхом розмінування, створення нових туристичних маршрутів і розвиток екологічного туризму. Важливим аспектом також є стимулювання інвестицій у туристичну галузь та залучення

міжнародної допомоги для відновлення екологічної рівноваги регіону. Впровадження таких заходів дозволить поступово повернути Донецьку область до статусу перспективного туристичного регіону.

7. Були запропоновані певні стратегічні заходи, які складають систему операційних цілей і завдань, реалізація яких дозволяє поетапно просуватися до втілення стратегічного бачення розвитку Донецької області. Стратегічні цілі розвитку Донецького регіону включають такі програми: оновлена, конкурентоспроможна економіка; висока якість життя та людський розвиток; ефективне управління та безпека в умовах зовнішніх та внутрішніх викликів; екологічна безпека та збалансоване природокористування. Донецька область має досить потужний промисловий потенціал і посідає друге місце серед інших регіонів за обсягом реалізованої промислової продукції. Основними проблемами промислового сектору економіки Донецької області є обмежена роль малих та середніх підприємств, залежність від зовнішньої торгівлі, переважна спеціалізація промислових підприємств на виробництві напівфабрикатів з низьким рівнем переробки сировини та невідповідність рівня розвитку різних видів економічної діяльності місцевому попиту та потребам (з урахуванням наявної сировинної бази). Велика кількість внутрішньо переміщених осіб, міграція та пов'язана з нею нестача кваліфікованої робочої сили призвели до погіршення стану секторів економіки та бізнес-середовища. Можливими шляхами вирішення цієї проблеми є підготовка висококваліфікованої робочої сили, розвиток малого та середнього підприємництва та сприяння розвитку секторів з високим інноваційним та економічним потенціалом. Одна з найбільш гострих проблем регіону, що стримують економічний розвиток області – руйнування ключових транспортно-логістичних зв'язків як всередині регіону, так і з іншими областями та країнами. Для області характерне істотне навантаження на навколишнє середовище. Першочергово, необхідно вжити певних заходів, які будуть спрямовані на зменшення шкідливих викидів в атмосферне повітря та викидів відходів у водні об'єкти.
8. Розглянуто перспективні шляхи відновлення туристичної діяльності в Донецькій області з акцентом на використання сучасних інноваційних

рішень, таких як віртуалізація туризму. Проект створення віртуального туру «Донеччина моя» представлено як важливу складову популяризації регіону в умовах, коли фізичний доступ до багатьох пам'яток обмежений через воєнні дії або проблеми безпеки. Віртуальний тур пропонує унікальну можливість демонструвати культурне, історичне та природне багатство регіону широкій аудиторії, долаючи обмеження, спричинені війною. Особливий акцент зроблено на значущості таких ініціатив для розвитку локальних громад, зміцнення регіональної ідентичності та відновлення зацікавленості потенційних інвесторів і туристів. Віртуалізація дозволяє не лише залучити нову аудиторію до туристичних продуктів Донецької області, а й сприяє збереженню культурної спадщини, формуючи позитивний імідж регіону на міжнародній арені. Для успішної реалізації проекту потрібні чітко визначені стратегічні цілі, серед яких розробка якісного контенту, інтеграція новітніх технологій віртуальної реальності та ефективна маркетингова кампанія. Впровадження таких ініціатив стане не лише важливим кроком у відновленні туристичної діяльності, але й забезпечить довготривалий вплив на економічний та культурний розвиток регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ангелко І. В. Сучасний стан та перспективи розвитку туристичної галузі в Україні. Український соціум. 2014. № 2. С. 71-79.
2. Барвінок Н. В., Барвінок М. В. Вплив російсько-української війни на туризм в Україні та перспективи його розвитку в майбутньому / Н. В. Барвінок, М. В. Барвінок. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-4>
3. Білоцерківський О.Б. Сучасний стан і перспективи розвитку міжнародного туризму в Україні. Науковий вісник Херсонського державного університету: Серія Економічні науки. 2018. 28 (2). С. 170-173.
4. Бортников Є. Г. Пріоритетні напрями розвитку туристичної галузі в Україні / Є. Г. Бортников // Вісник ДІТБ. Серія: Економіка, організація та управління підприємствами туристичної індустрії та туристичної галузі в цілому. – 2009. – № 13. – С. 157–163.
5. Бойко В.О., Далевська Н.М. Розвиток туризму після збройних конфліктів у різних країнах світу / В. О. Бойко, Н. М. Далевська // Управління змінами та інновації. – № 3, 2022. – С. 5–10. URL: <https://doi.org/10.32782/CMI/2022-3-1>
6. Білокузьминівські скелі. URL: <https://discover.ua/locations/pamyatnik-prirody-belokuzminovskiy>
7. Блакитні озера. URL: <https://greentour.dn.ua/recreation/plyazhi-blakytnykh-ozher.html>
8. Велике руйнівництво: культурні втрати України під час війни. URL: https://lb.ua/culture/2022/03/25/510869_velike_ruynivnitstvo_kulturni.html.
9. Визначення туризму згідно Всесвітній туристичній організації (ЮНВТО). URL: <https://www.unwto.org/ru>
10. Воєнні дії на сході України — цивілізаційні виклики людству. Львів: ЕПЛ, 2015. 136 с.
11. Гапоненко Г. І., Євтушенко О. В., Шамара І. М. Пріоритетні напрями забезпечення сталого розвитку туризму України в умовах пандемії.

Бізнес Інформ. 2021. № 5. С. 227-235.

12. Головне управління статистики у Донецькій області. URL: <http://donetskstat.gov.ua/index.php>
13. Державне агентство розвитку туризму України. URL: <https://www.tourism.gov.ua/>
14. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>
15. Донеччина туристична: як війна руйнує галузь, що активно розвивалась. *Управління культури і туризму Донецької облдержадміністрації*. 28 вересня 2022 р. URL: <https://dn.gov.ua/news/donechchina-turistichna-vijna-zrujnuvala-galuz-yaka-aktivno-rozvivalas>
14. Донеччина на туристичній мапі України. URL: <https://v-variant.com.ua/article/donechchyna-turyzm/>
15. Донецький обласний краєзнавчий музей. URL: <https://muzey-dokm.pp.ua/filiyi/memorialnyj-muzej-sadyba-v-i-nemyrovycha-danchenka-ta-m-o-korfa>
16. Драмтеатр у Маріуполі і не тільки. Які пам'ятки української культури постраждали через вторгнення росії. URL: <https://nv.ua/ukr/art/kulturni-pam-yatki-yaki-zruynuvalirosiyski-okupanti-pid-chas-viyini-v-ukrajini-spisok-zfoto-50226298.html>.
17. Євтушенко О. В., Гапоненко Г. І., Шамара І. М. Аналіз туристичного попиту в Україні: сучасний стан і перспективи. *Бізнес Інформ.* 2021. №2. С. 152–160.
18. Зруйновано храм скиту Святогірської лаври у селі Богородичне. URL: <https://spzh.news/ua/news/88518-ot-obstrelov-razrushen-khram-skita-svyatogorskoj-lavry-v-sele-bogorodichnoje>
19. Опис віртуального туру. URL: <https://volodymyr.pb.org.ua/projects/14>
20. Індекс конкурентоспроможності. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Індекс_конкурентоспроможності#Звіт_за_2015–2016_рік
21. Кам'яні могили. URL: <https://7chudes.in.ua/nominaciyi/kamyani-mohyly/>
22. Каталог музеїв Донецької області. URL: <https://muzey-dokm.pp.ua/wp-content/uploads/2019/09/Dovidnyk-muzeyiv-DOKM-2019.pdf>

23. Київська школа економіки. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/novynu/>
24. Кириченко С. Подорожі та війна: якою буде тур.індустрія після перемоги. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/21/689436/>
25. Клебан-Бик. URL: https://zabytki.in.ua/uk/589/landshaftnyi-park-kleban-byk-ua#google_vignette
26. Любчук О.К. Перспективи розвитку ціннісного простору споживачів туристичних послуг міста Маріуполя. *Theoretical and Practical Aspects of Economics and Intellectual Propert.* 2018. №18. С. 212–218
27. Ляшенко В.В. Маркетингові стратегії розвитку туристично-рекреаційного потенціалу на регіональному рівні. Освіта як перспективна сфера економіки : Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції, Миколаїв : ММІРЛ ВНЗ «Університет «Україна», 2014. С. 211–215.
28. Національна туристична організація України. URL: https://www.ntoukraine.org/index_ua.html
29. Охріменко А. Г. Туристичні кластери як перспективні напрями регіонального розвитку / А. Г. Охріменко // Університетські наукові записки. – 2013. – № 1 (45). – С. 495–500.
30. «росія заплатить». Проект зі збору, оцінки й аналізу інформації про матеріальні втрати України від війни з росією. URL: <https://kse.ua/ua/russia-will-pay/>
31. Рябова Т. А. Стан та перспективи розвитку туристичної галузі в Україні. Ефективна економіка. 2018. № 4. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6241>
32. Савур-Могила. URL: <https://snap.com.ua/travel/memorialniy-kompleks-na-saur-mogili>
33. Соляні шапки в Соледарі. URL: <https://otdihnavse100.com.ua/uk/tours/piznay-ukrainu/solyanye-shakhty-soledara-1177.html#:~:text=%D0%9E%D0%BF%D0%B8%D1%81%3A,%D1%87%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%82%D0%BE%D1%8E%20%D1>

- [%82%D0%B0%20%D1%85%D0%B8%D0%BC%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BC%D0%B8%20%D1%81%D0%BE%D0%BB%D1%8F%D0%BD%D0%B8%D0%BC%D0%B8%20%D1%83%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D0%BC%D0%B8](#)
34. Святогірськ як туристичний об'єкт. URL: <https://etnotur.ua/uk/places/svyatogorsk/>
  35. Свято-Успенська Святогірська лавра. URL: https://md-ukraine.com/ua/page/25_svatogirska-lavra--donecka-oblast-opis--istoria--peceri---md-ukraine.html
  36. Стратегія розвитку туризму та курортів до 2026 року. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?id=89204206-6311-4f1e-b04f-eb0eaf21505f>
  37. Стратегія розвитку туристичної галузі в Україні в умовах невизначеності. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/204-Текст%20статті-196-1-10-20210407%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/204-Текст%20статті-196-1-10-20210407%20(2).pdf)
  38. Туризм на Донеччині. URL: <https://infotour.in.ua/doneck.htm>
  30. Туристично-ресурсний потенціал території : підручник. Марта Мальська, Наталія Паньків. – Київ : Видавець ФОП Піча Ю. В., 2022. – 534 с.
  39. Український туризм після перемоги буде іншим. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3680587-ukrainskij-turizm-pisla-peremogi-bude-insim.html>
  40. Парфіненко А. Ю. Міжнародний туризм в Україні: геополітичні аспекти глобального явища. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2015. Вип. 126 (частина I). С. 12-23.
  41. Парфіненко, А.Ю. Сучасний стан та стратегічні пріоритети розвитку туристичної політики України. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм, 158-166.
  42. План заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії розвитку Донецької області. URL: <https://dn.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded->

- [files/%20заходів%202021-2023.pdf](#)
43. Природно-заповідний фонд України. URL: <https://pzf.land.kiev.ua/pzf-obl-5.html>
  44. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 р. № 168-р // Офіційний вісник України, 2017. № 26. Ст. 752.
  45. Про розвиток туристичної галузі України. URL: <https://narodna.prawda.com.ua/travel/5b5f15f4d5bbb/>
  46. Токаренко О.І., Швачко В.А. Передумови формування сучасної концепції розвитку курортного рекреаційно-туристичного бізнесу в Україні. Прикладні аспекти прогнозування розвитку економіки України: Монографія за ред. О.І. Черняка, П.В. Захарченка. Мелітополь: Мелітопольської міської друкарні, 2018. С. 342–353.
  47. Черненко Н., Зінченко Л. Розвиток туризму як пріоритетної галузі економіки. Підприємництво та інновації. 2019. (8). – С. 99-104. – URL: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/8.16>
  48. Чорний О. Найкращі часи – попереду. Що відбувається з туризмом в Україні під час війни. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/travel/samye-rkieve-remena-vperediproishodit-turizmom-1657645856.html>
  49. Національна туристична організація України. URL: https://nto.ua/nsts_analytics_ua.html
  50. International Scientific and Practical Conference «Analysis of modern ways of development of science and scientific discussions», November 29 – December 02, 2022, Bilbao, Spain. URL: https://repo.knmu.edu.ua/bitstream/123456789/31230/1/Analysis-of-modern-ways-of-development-of-science-and-scientific-discussions_339-342.pdf
  51. Nosyriev, O., Dedilova, T., Tokar, I. Tourism and hospitality industry development in the Ukrainian economics strategy of post-conflict reconstruction. *Socio-Economic Problems and the State (electronic journal)*. 2022. Vol. 26, № 1, P. 55-68. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2022/22nooveu.pdf>.

52. Ukraine Tourism Chief Looks Beyond Tragedy of War to a Hopeful Tourism Future. URL: <https://skift.com/2022/09/21/ukraine-tourism-chief-looks-beyond-tragedy-of-war-to-a-hopeful-tourism-future/>
53. The environmental scars of Russia's war in Ukraine
URL: <https://www.politico.eu/article/environment-scars-russia-war-ukraine-climatecrisis/#:~:text=The%20conflict%20has%20ruined%20vast,toxic%20chemicals%20and%20contaminated%20water>
54. World travel and tourism council (WTTC). URL: <https://wttc.org/>
55. World Food Travel Association. URL: <https://www.worldfoodtravel.org/what-is-food-tourism>
56. World Tourism organization. *Global Report on Food tourism*, UNWTO.
URL: https://www.academia.edu/22622217/Global_Report_on_Food_Tourism_W_TO

РЕЦЕНЗІЯ

на дипломну роботу магістра 2 курсу групи УТМз-61 ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна спеціальності 242 «Туризм і рекреація» Ігнатенко Софії Олексіївни «Стратегія відновлення туристичної діяльності в Донецькій області»

У дипломній роботі Ігнатенко Софії Олексіївни показано, що маючи багату культурну спадщину, різноманітні природні ресурси та унікальну туристичну пропозицію, Донецька область володіє достатнім потенціалом, щоб стати одним з основних гравців на світовому туристичному ринку. Автором вдало, на мою думку, проведено аналіз розвитку туристичної діяльності в регіоні, виявлено цікаві локації та туристичні магніти на його території.

В цілому автору вдалося вирішити поставлену мету своєї дипломної роботи. Так, в дослідженні визначено, що бойові дії на території області негативно впливають на усі сфери регіонального розвитку. Внаслідок цього виникли проблеми з: водозабезпеченням, екологією, знищенням культурної спадщини, втратою природно-туристичних локацій на тимчасово окупованих територіях та релігійних споруд, розташованих в регіоні, станом транспортної інфраструктури.

Софія Олексіївна зазначає, що для відновлення туризму в Донецькій області муніципалітетам і туристичним операторам необхідно знайти нові підходи до просування туризму в регіоні з урахуванням нових умов і викликів. З цією метою запропоновано проєкт Стратегії для відновлення туристичних подорожей в Донецькій області в повоєнний період, де до 2030 року планується досягти наступних запланованих показників: збільшення прямого вкладу туризму у ВВП країни та чисельності туристів, які прибувають до регіону, підвищення рейтингу конкурентоспроможності Донецька у загальному рейтингу конкурентоспроможності міст України.

Істотних недоліків магістерська робота не містить.

Запропонована робота є завершеним, самостійним науковим дослідженням, яке цілком відповідає встановленим вимогам до робіт відповідного кваліфікаційного рівня. За умови успішного захисту в ДЕК, робота заслуговує на оцінку «відмінно».

Рецензент

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних
економічних відносин та логістики
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна

Марина ШУБА

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин
та туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

ВІДГУК НАУКОВОГО КЕРІВНИКА

на кваліфікаційну роботу магістра Ігнатенко Софії Олексіївни
«Стратегія відновлення туристичної діяльності в Донецькій області» зі
спеціальності 242 – «Туризм і рекреація»

У дипломній роботі Ігнатенко Софії Олексіївни наведено теоретичне узагальнення досвіду країн, які пережили воєнний конфлікт як приклад відновлення туристичної діяльності в Донецькій області, зокрема надання максимально можливої безпеки через ряд спеціальних заходів, задіяння фінансових інвестицій та грантів, розробка маркетингової стратегії та розвинутих туристичних пропозицій, відновлення туристичної інфраструктури тощо.

Проведене дослідження дозволило зробити ряд висновків теоретико-методологічного і науково-практичного характеру.

Відтак автором визначено, що через воєнний конфлікт в Україні та тимчасову окупацію частини регіону туристичний потенціал Донецької області значно знизився. Багато туристичних об'єктів було зруйновано або пошкоджено, інфраструктура, що підтримує туризм, не розвивається, а загрози для туризму зросли. Тому відновлення та розвиток туризму в Донецькій області потребує значної роботи з відновлення зруйнованих туристичних об'єктів, підвищення рівня захисту туристів та розробки нових туристичних маршрутів і форм туризму.

Софією Олексіївною зроблено висновок, що для відновлення туризму в Донецькій області муніципалітетам і туристичним операторам необхідно знайти нові підходи до просування туризму в регіоні з урахуванням нових умов і викликів. Стратегічні цілі розвитку Донецького регіону включають такі програми: оновлена, конкурентоспроможна економіка; висока якість

життя та людський розвиток; ефективне управління та безпека в умовах зовнішніх та внутрішніх викликів; екологічна безпека та збалансоване природокористування. Крім цього, реалізація розроблених підходів допоможе у формуванні стратегії розвитку туризму в регіоні, підвищенні привабливості Донецької області для туристів та сприянні залученню інвестицій у туристичну галузь регіону.

Як основний результат магістерської дипломної роботи, автором розроблено віртуальний тур Донеччиною, який може стати важливим інструментом для збереження історії, підтримки економіки регіону та підготовки до відновлення туризму після завершення конфлікту. Це сучасний спосіб залучити увагу до регіону, інтегрувати його в глобальний туристичний контекст і підтримати місцеві громади.

На мій погляд, мету дослідження було досягнуто, завдання, які поставлено на початку розв'язано в повній мірі. Робота написана на високому рівні, її зміст та оформлення відповідає висунутим вимогам тому є всі підстави рекомендувати її до захисту в Державній екзаменаційній комісії.

Науковий керівник
к.е.н., доцент, доцент
кафедри світової політики,
дипломатії та туристичного
бізнесу Харківського
національного університету
імені В.Н. Каразіна

Олена ЄВТУШЕНКО